

bulletin 9

20 ZÁŘÍ 2008

akademický

FOTO: MARINA HUZÁŘOVÁ, ARCHIV SSC AV ČR

V rámci ESOF 2008 v Barceloně se mj. představil španělský institut zaměřený na výzkum mořského dna. Na snímku chobotnice v tamní ZOO. Více na str. 22–25.

ESOF Barcelona ve znamení umění

Pakliže se dějištěm evropského vědeckého festivalu *ESOF 2008* stala španělská Barcelona, bylo by nemyslitelné, kdyby nepředstavila svého miláčka – nekonvenčně geniálního Antoni Gaudího, který byl osobností festivalu. Jeho dílo bylo ke spatření pochopitelně téměř na každém kroku, ale také ve speciální mobilní expozici, jejíž návštěvu nabízel červený autobus stojící před vchodem do veletržního areálu Fira de Barcelona (obr. dole). Snímek nahoře zachycuje uvnitř busu maketu závěsu vyrobenou za pomoci pytlíků s pískem.

V plejádě vystavovatelů je vždy klíčem k úspěchu zaujmout něčím originálním. Stánku jedné z nejstarších japonských výzkumných institucí *Riken* se to podařilo „průmyslovým designem“ i uměleckými artefakty vytvořenými z původně ryze vědeckých objektů. „Buněčnými obrazy“ se dají potisknout nejen skleněné krychle (obr. vlevo uprostřed), ale veliký úspěch sklídily takto zdobené svršky plátěných bot nebo obrázky v rámečcích. Studenti se vesměs snažili návštěvníkům svých stánků předat své nadšení a zápal (obr. vpravo).

Text a foto HaM

AKADEMIE SE PŘIPRAVUJE NA VOLBU NOVÉHO PŘEDSEDY

I když funkční období současného předsedy Akademie věd ČR prof. Václava Pačesa skončí až 24. března 2009, byla již nyní zahájena příprava na jmenování jeho nástupce pro funkční období 2009–2013.

V současné době projednávají výzkumní pracovníci na shromážděných svých pracovištích AV ČR návrhy na kandidáty pro funkci nového předsedy Akademie. Předkládání návrhů bude ukončeno ke dni 7. října 2008. Kandidát na předsedu AV ČR se bude z předložených návrhů volit na XXXIII. zasedání Akademického sněmu, které se uskuteční 16. prosince 2008, a jeho kandidaturu v druhém kole projedná vláda České republiky. Poté bude návrh na jeho jmenování předložen prezidentu ČR s doporučením, aby jej jmenoval ke dni 25. března 2009. Pokud prezident republiky návrh schválí, ujme se nově jmenovaný předseda své funkce současně s novými členy Akademické rady a Vědecké rady AV ČR. Složení obou rad bude zvoleno na XXXIV. zasedání Akademického sněmu dne 24. března 2009.

Abychom umožnili zaměstnancům pracovištích AV ČR i ostatním čtenářům *Akademického bulletinu* seznámit se blíže s osobnostmi kandidátů na funkci předsedy AV ČR a případně se k nim vyjadřovat ještě před rozhodnutím Akademického sněmu, rozhodli jsme se vydat v říjnu 2008 zvláštní vydání *Akademického bulletinu* věnované podrobným charakteristikám navrhovaných kandidátů a jejich programovým prohlášením.

Jsmo přesvědčeni, že i tímto způsobem přispějeme k demokratickému průběhu události, která je pro život Akademie věd České republiky natolik výjimečná. ■

Redakční rada Akademického bulletinu

Obálka	
ESOF Barcelona ve znamení umění	2
Nové knihy	3
Výstava Praha 1968	4
Obsah, úvodník	
Akademie se připravuje na volbu nového předsedy	1
Osmičkový rok	
Mnichovská dohoda	2
Téma měsíce	
Dobrodružství poznání aneb O pádivosti soudobých dějin	4
Věda a výzkum	
Klíčová období československých dějin 1918–1948 v historiografické reflexi	8
EASAC v Praze	10
Projekt CHOBOTIX	11
Recent trends 2008	12
Elektronová mikroskopie zase o krok dále	13
Nemo se hlásí do služby	15
Má věda v regionech právo na existenci?	16
Ekologický výzkum BC a projekt BIOEKO	17
Filosofie podruhé ve Velkém Meziříčí	18
Představujeme projekty	
Integrované pro strukturální biologii v Evropě	20
Reportáž	
ESOF 2008	22
Polemika	
O svobodě slova	26
Z Bruselu	
Francie v čele Evropské unie	
Česká věda na Street Festu	29
Galerie	
Václav Rabas – Z mé ovocné sklizně	30
Portréty z archivu	
Karel Guth	32
48. zasedání Akademické rady AV ČR	33
Knihy	
Vybrané publikace Sociologického ústavu AV ČR, v. v. i. Půlstoletí kosmonautiky	34
Počítačová literatura a učebnice angličtiny nakladatelství Computer Press	35
Resumé	36

AKADEMICKÝ BULLETIN

Vydává: Středisko společných činností AV ČR, v. v. i., 110 00 Praha 1, Národní 3
ISSN 1210-9525, registrační číslo MK ČR E 8392

Šéfredaktorka: Mgr. Marina Hužvárová (HaM), tel.: 221 403 531, fax: 221 403 356,
e-mail: huzvarova@ssc.cas.cz

Redakce: Ing. Gabriela Adámková (srd), tel.: 221 403 247, e-mail: adamkova@ssc.cas.cz,
Mgr. Luděk Svoboda (lsd), tel.: 221 403 375, e-mail: svoboda@ssc.cas.cz,
fotografie Stanislava Kyselová (skys), tel.: 221 403 332, e-mail: kyselova@ssc.cas.cz,
tajemnice redakce Bc. Markéta Pavlíková, tel.: 221 403 513, e-mail: pavlikova@ssc.cas.cz
Překlad resumé: Luděk Svoboda, John Novotný; jazyková korektura: Irena Vítková,
tel.: 221 403 289, e-mail: vitkova@kav.cas.cz

Redakční rada: předseda – doc. RNDr. Jirí Kolbek, CSc., DSc. (AR); členové – PhDr. Antonín Kostlán, CSc., Ing. Karel Pacner, Jirí Padevět, Mgr. Tomáš Palatý, prof. PhDr. František Šmahel, DrSc., JUDr. Miroslav Šmidák

Grafická úprava: Zuzana Grubnerová
Tisk: Serífa, s. r. o., Jinonická 80, 158 00 Praha 5, e-mail: serifa@volny.cz

Příspěvky přijímáme e-mailem na adresu abicko@ssc.cas.cz. Redakce si vyhrazuje právo příspěvky krátit. Za odborný obsah příspěvku ručí autor.

Adresa redakce: Praha 1, Národní 3, 4. patro – Viola; <http://abicko.avcr.cz>, <http://ab.avcr.cz>.
AB 9/2008 vychází 16. září 2008.

MNICHOVSKÁ DOHODA

**Výročí podpisu mnichovské dohody v září 1938
vyvolává u nás i ve světě stále velký ohlas.
Svědčí o tom také série konferencí, které se konají
na podzim tohoto roku ve Washingtonu, Moskvě,
Mnichově, Waidhofenu a samozřejmě v Praze.**

**Je to dáno tím, že Mnichov jako typický příklad politiky velmocí vůči malým státům
stále vyvolává různé asociace. Naposledy např. při odtržení Kosova od Srbska.
Jak se však i po sedmdesáti letech ukazuje, ani dnes nezná veřejnost zdaleka
všechny okolnosti, které mnichovskou dohodu provázejí.**

Na tuto skutečnost poukázala letní prezentace výstavy kopie dokumentu v Senátu Parlamentu ČR v Praze. Na ní se prezentoval pouze čtyřstránkový text bez dodatků a také bez mapy, na které byla vyznačena pásma I.–IV., odstoupená Německu, tj. bez nedílných součástí *mnichovské dohody*. Komentáře hovořící o jejich několika originálech, které se nacházejí v Berlíně, Londýně, Paříži, Římě apod., ukázaly, že povědomí o mechanismu vzniku pro Československo tak osudného dokumentu je velmi malé.

Text *mnichovské dohody* podepsané okolo jedné hodiny po půlnoci 30. září 1938 německým kancléřem Adolfem Hitlerem, italským vůdcem Benitem Mussolinim, francouzským premiérem Édouardem Daladierem a britským ministerským předsedou Nevillem Chamberlainem, na jejímž základě bylo Československo přinuceno odstoupit Německu rozsáhlá území, na kterých žila německá menšina, byl publikován nescíslněkrát. Do nedávné doby však existovala jedna důležitá otázka, na niž historici odpověď neznali: „Co se stalo s originálem, popřípadě s originály *mnichovské dohody*?“

Dokument s textem v německém jazyce a s podpisy signatářů byl objeven na počátku 90. let 20. století v tehdejším Státním ústředním (dnes Národním) archivu v Praze, kam se přesunul ze zrušeného Ústavu marxismu-leninismu. Ten jej získal – ještě jako Ústav dějin KSČ – pravděpodobně v roce 1953 z Ústředního výboru komunistické strany. Za jakých okolností k tomu došlo a odkud se dokument vzal, zatím není zcela jasné. Podle Alexandry Blodigové (jíž děkujeme za zprostředkování tohoto dokumentu) lze hypoteticky předpokládat, že jej československým komunistům předali jejich sovětské soudruzi jako „odměnu“ za „neochvějnou podporu“ politiky Kremle v německé otázce. Aby se vyvrátily dohady, zda jde skutečně o originál, zkoumal dokument v roce 2002 Kriminálně-ústavní ústav Policie ČR, který došel k závěru, že nejde

o původní dokument, ale o velice kvalitní faksimile. Podpisy na dokumentu byly totiž na něj vytištěny. Stejnou technikou byly vyhotoveny i strojopisné texty.

Na základě této skutečnosti jsme začali v roce 2006 po originálu *mnichovské dohody* pátrat. Vycházeli jsme z toho, že dohoda měla čtyři signatáře. Dalo se tedy předpokládat, že dokument byl vyhotoven ve čtyřech exemplářích a každý ze zúčastněných si jeden odvezl domů. Pátrání jsme započali v The National Archives v Kew u Londýna, který je znám velmi dobrou přístupností pro badatele a elektronickým zpracováním archivních fondů. V archivech na nás však čekalo velké překvapení. Z listin britského ministerstva zahraničních věcí (Foreign Office) jsme zjistili, že Britové originál *mnichovské dohody* nemají. Britská strana měla k dispozici jen fotokopii německé

**Neville Chamberlain
po návratu
do Anglie s textem
mnichovských
ujednání**

OBĚ FOTO: ARCHIV HÚ AV ČR

verze originálu a originál textu britsko-německého prohlášení z 30. září 1938, kterým Chamberlain tak radostně mával při výstupu z letadla v anglickém Hestonu a který považoval za základ „míru pro celou naši dobu“.

The National Archives však obsahoval i další překvapení. Podle záznamu Central Departmentu britského Foreign Office z 25. února 1939 se britská strana začala po originálu dokumentu nebo alespoň po ověřených kopiích shánět, neboť chtěla mít o *mnichovské dohodě* „pokud možno kompletní dokumentaci“. Zajímala se též o to, zda se vyhotovily i francouzské a italské verze. Výsledek? Podle vedoucího Central Departmentu Franka Robertse byla příprava *mnichovské dohody* „velmi nestandardní, co se týče technické otázky jejího sjednání jako mezinárodní smlouvy“. Jak dokazuje další dopis Central Departmentu z 10. prosince 1938 britskému velvyslanectví v Německu, původní záměr čtyř podepsaných výtisků v důsledku rychlého průběhu událostí padl a vzhledem k nedostatku času (dobové záznamy hovoří o až chaotickém průběhu mnichovských jednání) během samotné konference byl vyhotoven jen jediný německý originál včetně dodatku a dodatkového prohlášení, který podepsali všichni čtyři politici. Ten byl v souladu s pravidly mezinárodního práva uložen na německém ministerstvu zahraničních věcí; Britové, Francouzi a Italové si odvezli pouze fotokopie originálu. Z originálu byly (či lépe řečeno měly být) poté vyhotoveny jazykové mutace, i když je známý, jak již bylo řečeno výše, jen autentický překlad anglický. Stejně tak získala britská strana od německého ministerstva zahraničních věcí jen fotostaticky zhotovené kopie dokumentů o činnosti mezinárodního výboru pro stanovení konečných československých hranic v Berlíně, jenž měl vytýčit tzv. páté pásmo československého území, které mělo být odstoupeno Německu.

Chamberlain si však přece jenom jeden originální dokument z Berlína odvezl. Byla jím mapa připojená k *mnichovské dohodě*, na níž byla vyznačena první čtyři pásma odstoupaného území. Mapa byla dovezena k finální podobě britskou delegací na mnichovské schůzce a československé straně ji 30. září 1938 předalo britské vyslanectví v Praze.

Text *mnichovské dohody* předal v den podpisu ministru zahraničních věcí ČSR Kamilu Kroftovi německý chargé d'affaires v Československu Andor Hencke. Určitě se ale nejednalo o originál, nýbrž o jeho opis. Pokud podrobně zkoumáme vyjádření československých zástupců v Berlíně Vojtěcha Mastného a Huberta Masařka, kteří text dohody obdrželi krátce po podpisu v noci z 29. na 30. září 1938, zjistíme, že také v tomto případě o originální dohody nešlo. „Po přečtení celé dohody prohlásil jsem, že předložím ji v Praze ministru zahraničních věcí a prezidentu republiky k rozhodnutí, načež poznamenal Chamberlain: There is no reply expected [Odpověď se neočekává],“ napsal vyslanec Mastný ve své zprávě o průběhu mnichovských jednání.

Mohlo by se zdát, že osud skutečného originálu *mnichovské dohody* je rozřešen.

Ovšem ani s ním to nebylo v historii jednoduché. Po skončení druhé světové války jej totiž americké jednotky spolu s dalšími materiály německého ministerstva zahraničních věcí odvezly do Spojených států, kde jsou kopie těchto materiálů součástí tzv. Alexandrijského archivu, jenž je na mikrofilmtech uložen v National Archives and Record Administration ve Washingtonu ve fondu Record Group 242 – National Archives Collection of Foreign Records Seized, T 120. Teprve poté, co byly německé diplomatické dokumenty podrobně prozkoumány a odfotografovány, byl navrácen zpět do Německa a uložen v archivu ministerstva zahraničních věcí.

Prostřednictvím velvyslanectví ČR v Německu jsme v roce 2006 požádali o zhotovení fotokopie originálu s cílem porovnat ji s dokumentem, který je uložen v Národním archivu v Praze. Výsledek je zajímavý: jedná se skutečně o dva téměř totožné dokumenty, napsané stejným typem psacího stroje a se stejnou grafickou úpravou. Podpisy vypadají na první pohled identicky. Jedinou výjimkou je červené razítko na prvním listu berlínského dokumentu Geheime Reichsache a také prezentační razítko německého archivu, z něhož vyplývá, že dokument byl do archivu předán 20. června 1942. Nesporně zajímavá je poznámka „2 Exemplare“, z níž by se dalo vyvozovat, že dohoda zůstala v Berlíně ve dvou vyhotoveních, avšak podepsána byla pouze jedna. ■

JAN NĚMEČEK,
Historický ústav AV ČR, v. v. i.,
JAN KUKLÍK,
Právnická fakulta UK

Mapa s vyznačeným
I. až IV. pásmem
území odstoupeného
Německu

DOBRODRUŽSTVÍ POZNÁNÍ aneb

REPROFOTO: DĚJINY ČESKÉHO VÝTVARNÉHO UMĚNÍ III., ACADEMIA 2001

Dávno jsem si přála hovořit s panem profesorem Robertem Kvačkem o tom, co tvoří jeho svět dějin. Obsah úvahy, kterou přednesl na konferenci o demokracii první republiky, pořádané v pražském Valdštejnském paláci Akademií věd ČR při oslavách 80. výročí vzniku Československa, sice v mé paměti vybledl, ale ne zcela. Přetrval dojem bohatosti jeho pohledu i otisk laskavosti a vážnosti, které našeho předního historika tvoří a dovolují nepochybovat o tom, s jakou citlivostí přistupuje ke své práci. Dostala jsem příležitost hovořit s ním, když Akademie letos v červnu uspořádala Letní školu soudobých dějin, na níž přednášel o zvlátnostech tohoto prostoru, který se nás všech osobně týká, protože v něm žijeme. Co tedy dnes rozumíme výrazem „soudobé dějiny“, bylo první téma mého dotazování.

O pojetí soudobých dějin, o obsah tohoto termínu jsou vedeny diskuse nejen u nás, ale také v zahraničí. Najdeme různá pojmenování, například Francouzi hovoří o *histoire moderne*, *histoire contemporaine*, my soudobými dějinami nazýváme to, co jsme pojmenovali už dříve jako *novodobé dějiny*. Nová doba se nám jasně črtá od závěru 18. století přes dlouhé 19. století, považované za dlouhé na rozdíl od krátkého století 20., které pro historiky začíná první světovou válkou. V ní končil vývoj založený Francouzskou revolucí a zrodem nových společností a společenských vztahů.

Kdybych měl v soudobých dějinách vidět nějaké chronologicko-tematické části, našel bych mezníky oné doby v roce 1848, ale hlavně v první světové válce. Tam se láme historický čas, to, co my nazývámežitými dějinami, které se týkají generací, jež jsou ještě tady, byť už odcházejí. Mnozí jsou těmito dějinami zasaženi, aniž to tuší. Narodili se teprve včera, ale přicházejí do určité historické situace, která je dána předcházejícím vývojem, dobou, kterou neprožili, jejich spoluvrstevníci ji však mají v životopise. Takový je právě čas první světové vál-

O PÁDIVOSTI SOUDOBÝCH DĚJIN

ky, kterou bych považoval za mezníkový okamžik toho, co nazýváme žitými dějinami. Jsou tím, co se týká našich generačních životopisů bezprostředně, protože náš život je uhněten nejen osudy individuálními, ale také obecnými situacemi, to znamená dějinami.

Soudobé dějiny jsou někdy vnímány jako něco trochu divného, až podezřelého, dějí se teď, jsou to vůbec dějiny?

Výraz *soudobé dějiny* často pro někoho nezni dost vědecky, soudobost nevypadá na to, že by mohla být precizně zkoumána – to ovšem platí jen zčásti. Pramenná báze právě pro žité dějiny od první světové války je obrovitá, tak obrovitá, že historika zavalí. Máme nyní v nových dějinách s touto pramennou mnohostí problém a jest nám pečlivě vybírat, co je pro určité téma podstatné heuristicky, pramenně, svědečně, a co je záležitost pouze ilustrativní, i když ono ilustrativní samozřejmě do dějin patří také, protože dějiny jsou o osudech člověka a ilustrace individuálních údělů je pro poznání dějin nejen potřebná, ale i závažná a vypovídající.

Takže soudobé dějiny mohou sice být pro někoho podezřelé, ale je-li odstraněna fetišizace, například třicetiletého odstupu, která platila pro archivní dostupnost a už tak jednoznačně neplatí a netýká se ani české situace – pro období do roku 1989 máme dnes k dispozici archivní materiál prvořadě důležitosti – pak ztrácí podezřelost svoje opodstatnění.

Nicméně název *letní školy, kterou Akademie věd ČR uspořádala letos v červnu, zněl: Nebojme se soudobých dějin.*

Ten strach má různé příčiny a různé podoby, může například spočívat v tom, že dějiny tu na první pohled nenabízejí plné poznání. Pro někoho je to záminka, aby si řekl, budu interpretovat pouze torzo, to další je nadbytečné.

Jiný strach pramení z toho, že soudobé dějiny jsou přečetné, opravdu trochu jiné než dějiny, které z hlediska výzkumu a výkladu provázely dějepis a historii do onoho 18. a 19. století. Společnost se přetvořila, vnitřně rozpučela a s ní politický vývoj. Kolik postav se tu najednou objevuje, zatímco pro starší dějiny postačili jen reprezentanti nejvýznamnější! Dějiny budí strach právě pro způsob zvládnutí. Převáděno do školské praxe, vyžaduje to od učitele číst, i co přichází na svět literárně, což nemusí být vždy kompetentní. Vybrat si učitelé nedovolí a ptají se tedy, co vlastně mají číst. Někteří raději nečtou nic, aby se nepopletli, jiní čtou hodně a bývají zavaleni přemnožstvím faktologických údajů i různorodých přístupů. Tady má dluh české

dějepisectví ve své recenzní části, protože naše recenzní činnost není dostatečně rozsáhlá a hluboká. Recenze některých významných historických děl by se měly objevovat se znaménkem plus i minus v tisku, ale rubriky v novinách jsou málo přístupné historické literatuře, chybí soustavnost, která by orientovala.

Třetí důvod strachu ze soudobých dějin je ideologizace tohoto období. Úsek soudobých dějin je k ní náchylný, zkušenost máme mimořádnou. U našich starších generačních pedagogických druhů i dalších zájemců je ještě v živé paměti, že soudobé dějiny byly omezeny na dějiny dělnického hnutí, dělnické strany či systému, který založila a řídila. Výklad přitom nebyl odborný, ale spíše propagandistický a nezáživý, literárně nezajímavý, úvodníkový. Byli jistě učitelé, kteří si dovedli poradit, ale většina tak nečinila, i se tak činit bála. Soudobé dějiny mají ve vínku toto špatné dědictví, jež se neodstraňuje u další generace snadno. Ona ví, že soudobé dějiny mají bezprostřední vztah k dnešku a že politický dnešek se pokouší dějin využívat nebo je upravovat. To bylo a bude vždy. Ve Francii se dnes skupina historiků pokouší zabránit politikům, aby autoritativně, jednosměrně a závazně vykládali dějiny. Ať si je vykládají po svém, ať má jejich výklad svůj specifický politický osobnostní účel – ale ať není „zoficiálně“, posvěcován z vysokých politických míst.

Kontakt soudobých dějin a dneška je tedy ve zdánlivém nebo zřetelném minus – platí obojí. Vidím v tom i klad, význam historie je zde povýšen, protože mnohé jevy bez historického pozadí, bez vědomí toho, co k nim přivedlo dnešní dobu v širším odstupu, nejsou vysvětlitelné. A naopak myslím, že by bylo dobré, kdyby si politikové, pokud rozhodují a mají na zřeteli dějinnou souvztažnost, osvojili metodu historického spolupoznání, dostupné informace.

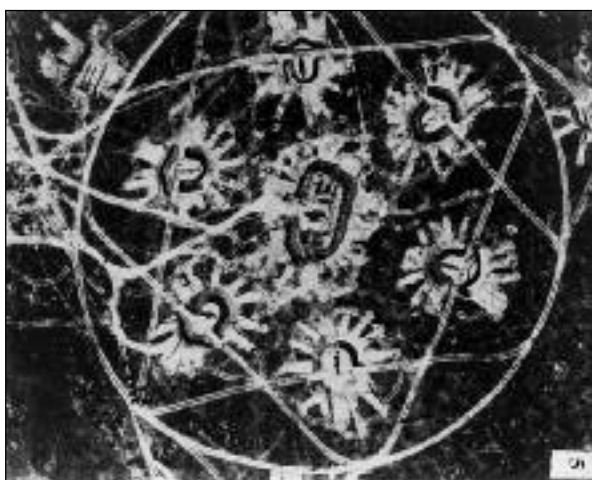
Mohu-li si postěžovat, myslím, že některá světová rozhodnutí, některá evropská rozhodnutí se dějí bez ohledu na vědomí dějinné vazby. Nechci být prorokem, který musí mít pravdu, ale obávám se, že se to vymstí. Určité dějinné skutečnosti se nedají odbyť tím, že se přeskočí nebo se jich nedbá. Jsou-li závažné, jsou-li uloženy hluboce v myšlení lidí nebo v tradicích, v tom, co lidé zdědili, politikové by je měli v každém případě vnímat. Často nesly tyto tradice nejvážnější poselství minulosti. Ne materiální, ale duchovní poselství, které se takto předávalo. Učitelé dějin se často bojí, že jim politika promluví do jejich konkrétního výkladu. Měli by se ale s politikou utkat, protože oni mají navrch. Politikové nemusí být vždycky historicky gramotní.

Romantický obraz Antonína Mánesa Krajina s Belvederem (1816) zachycuje jako ze sna utkanou krajinu, jejíž vyzařování ale dává tušit melancholii, předzvěst blížících, méně idylických časů. Nastává zlom historického dění, odeznívá duchovně laděné barokní údobí a blíží se, či je už tady, doba rozumu, techniky a vědy.

V říjnu 1962 odhalil americký letecký průzkum přítomnost sovětských raket s atomovými náložemi na Kubě. Při řešení krize tenkrát prezident Kennedy využil svých znalostí historie. Snímek nahoře zachycuje setkání J. F. K. (vpravo) se sovětským velvyslancem Anatolijem Dobryninem (vlevo) a ministrem zahraničí Andrejem Gromykem, který ujišťuje, že sovětská vojenská přítomnost na Kubě je pouze obranná. Americký prezident ještě neprozradil, že ví o umístění sovětských raket na kubánském území...

Dolní snímek: jeden z mnoha záběrů sovětských raket rozmístěných (v tomto případě formou Davidovy hvězdy) na kubánském území, jež pořídila CIA.

Příkladem politické gramotnosti je pro vás J. F. Kennedy a řešení Karibské krize v letech 1962–1963. Jak tu posloužila Kennedyho znalost dějin?

To je pozoruhodný faktor, který měl svůj vliv na průběh a řešení Karibské krize. J. F. Kennedy miloval historii, zvláště novodobou, věnoval se jí i studijně, napsal disertační práci o anglickém *appeasementu* a celý život četl historické knížky. Shodou okolností ve chvíli, kdy svět stál před otázkou, zda z Karibiku uhodí a zda dojde ke třetí světové válce, měl Kennedy ještě v paměti spis o roce 1914, o srpnových výstřelech, které rozpoutaly první světovou válku. Americká autorka v něm ukázala, co je jinak známo, ale co ona jako první publikovala: že ti, kdo tehdy rozpoutali válku, nedohlédli konce, očekávali brzké vítězství, válku snadnou a rychlou. Představa císaře Viléma, že němečtí vojáci budou doma, než spadne listí ze stromů – to nebyla jen německá představa, nacházíme ji na obou stranách válečných koalic. Generálové, kteří politikům našeptávali, že lze jít do války, a povzbuzovali je, znali vojenská řešení, brzká, vítězná, nedohlédali ale konce. Kennedy viděl, že postupů musí být v takové krizi, kterou právě řešil, promyšleno více. Svých vo-

jenských poradců se na to ptal a dostal je tak do obtížné situace: když jim položil otázku po reakci protivníka, s níž oni nekalkulovali, byli bezradní. Zkušenost první světové války J. F. Kennedymu i jeho bratru Robertovi napověděla, aby pozorně zkoumali, co má přijít a co přijde, protože unáhlené řešení, které se zdá vojensky úspěšné v první fázi, se může stát v závěru dění tragédií.

Vnímavost pro historickou skutečnost projevil J. F. Kennedy v jistém smyslu i v pohledu na naše dějiny v souvislosti s Mnichovem. Ve svém postoji dal najevo jak vzácný – a v pravé chvíli užitečný – může být širším vzděláním posílený státnický cit.

Kennedy studoval na Harvardu, zajímaly ho anglické dějiny. Ve své disertační práci z června 1940 se zabýval *appeasementem*, situací kolem Mnichova. Šlo o práci kritickou – zažil změnu britské politiky začátkem druhé světové války. *Appeasement* dozníval, na jaře 1939 dala Británie záruku Polsku a kvůli Polsku vstoupila do světové války. Kennedy ve své práci naznačoval, že Británie do určité doby jako by spala, neprozřela zavčas. To, co se stalo v září 1939, se mohlo podle něj odehrát už dříve a britský postoj tak mohl být varováním Německu. Kennedyho přístup oceňují také z toho důvodu, že jeho otec Joseph Kennedy byl stoupencem *appeasementu*, a to velmi význačným. Jeho činnost velvyslance ve Velké Británii před Mnichovem a po něm byla ostře naladěna proti Československu, takže v relacích Jana Masaryka, československého vyslance v Londýně, vystupuje Joseph Kennedy jako muž, který škodí československé obraně, ale nejen to, nedohlíží, co může přijít jako úder z Německa.

Dnešní politická scéna by, zdá se, potřebovala politika typu J. F. Kennedyho, nejen u nás, ale i v Evropě a ve světě. Množství všeho, co se děje a ví, nebezpečně narůstá, politika při tom vyžaduje rychlá a jednoduchá řešení. Když se vrhají reportéři různých médií na politiky s mikrofony a chtějí slyšet téměř v běhu závažné odpovědi na závažné otázky – musíme se ptát: co se mohou dozvědět?

Politikové jsou z tohoto hlediska opravdu v nesnadné situaci. Nejen reportéři od nich chtějí jednoznačnou odpověď. Také voliči a lidé vůbec dnes touží po jednoznačných odpovědích, rychlých a snadných řešeních, jimž porozumí. Jenže v soudobých dějinách platí, že snadná, rychlá a jednoznačná rozhodnutí znají jen totalitní systémy. Demokracie je diskuse, říkal

Masaryk, porovnání stanovisek, která se konfrontují. Nakonec musí samozřejmě přijít rozhodnutí, demokracie není věčná diskuse z hlediska jednoho tématu.

Mnozí politikové, jsou-li pod tlakem, často nedbají faktů, které by měli vzít v potaz. Co nás napadne, co cítíme, to sdělíme. Asi neznám situaci politika, nebyl jsem v jeho kůži, ale byl bych opatrnější ve formulaci.

Dá se říci, že dnes chybí dostatečně vzdělání politikové?

To si nemyslím. Rozhlížím-li se u nás, řekl bych, že někteří politikové až překvapivě hodně čtou, a to i v situacích, kdy jiní odpočívají nebo pseudo odpočívají. Mimochodem, někteří prošli i mým seminářem nebo jsem s nimi mohl jiným způsobem pracovat jako kantor, čili vím, jaký projeví zájem o historii a co si odnášeli ze semináře. Neříkám, že podmínkou pro politika by mělo být, aby měl za sebou humanitní studia – ale byl bych docela rád, kdyby je měl.

Teď se na mě mnozí rozzlobí, ale vzpomínám si na setkávání s jedním kanadským velkopodnikatelem, který říkával, že si do vedení společnosti bere histori-

ky. To mě překvapilo, čekal bych právníky a ekonomy. „Ano, ty tam mám,“ říkal, „ty mám v jednotlivých divizích, u konkrétních činnostech. Ale já potřebuji někoho se širším rozhledem. Ukázalo se mi, že po společnosti i po světě se mi podívá tak, jak já potřebuji, to znamená ve všech hlavních faktorech, někdo jiný než právník a ekonom.“

Myslím, že humanitní vzdělání, je-li takto metodicky založené, má svou přednost. Každá specializace by měla dojít uplatnění, ale i za zákonem, za stanoviskem by měla být vidět širší souvislost. To znamená celkový pohled na společnost. Jako když napíšete knížku a ona si začne žít po svém, už vaše přání ne zcela plní, stejně tak rozhodnutí politiků včetně zákonů si posléze žijí svůj život. A člověk se musí ptát, co všechno může ve společnosti takové stanovisko, rozhodnutí, postoj, zákonná norma způsobit. Nejen pro užší oblast, do níž míří, ale i v širších souvislostech. ■

(Pokračování)

SYLVA DANÍČKOVÁ

Umělci často lépe než kdo jiný vnímají znamení doby. Začínající katastrofu druhé světové války nazval Josef Čapek symbolicky Oheň. Obraz z roku 1939 je výkřikem doby, jejíž hrozbu včas neodhadli mnozí zkušení politikové.

KLÍČOVÁ OBDOBÍ ČESKOSLOVENSKÝCH DĚJIN 1918–1948 V HISTORIOGRAFICKÉ REFLEXI

Uvolnění politických a ideových bariér po pádu komunistického režimu v Československu v roce 1989 vedlo k zintenzivnění výzkumu období 1918–1948. Přestože se jedná o relativně krátký dějinný úsek, zahrnuje hned několik přelomových okamžiků: první Československou republiku, pomnichovský pád demokratického parlamentarismu, druhou světovou válku a poválečné politické, společenské i mentalitní transformace, které vyústily do nástupu komunistického režimu v únoru 1948.

Tato historická etapa zůstává v současné době spojena s řadou kontroverzí, odehrávajících se ve veřejném i mediálním prostoru. Zejména v průběhu 90. let se tato skutečnost projevovала spory a diskusí o charakteru prvorepublikové demokracie a jejího ideového dědictví pro etablovanou se československou, resp. českou demokracií. Odborná historiografie se přitom musela a doposavad musí vyrovnávat s oběma póly veřejné diskuse. Jednak s nekritickou adorací prvorepublikového vývoje a jednak se zpochybňováním samotné existence československého státu po roce 1918. Spory o interpretaci tehdejších událostí však provázejí rovněž diskuse o vzniku autoritativního systému druhé republiky, o druhé světové válce, poválečném odsunu německého obyvatelstva i o charakteru československé společnosti v přechodném období mezi dvěma totalitními režimy (1945–1948). Výzkum mnohých problémových okruhů, jako jsou např. nové pohledy na dějiny domácí a zahraniční protinacistické rezistence, problematika perzekuce židovského obyvatelstva, průběh a důsledky odsunu německého obyvatelstva, generovala často také společenská poptávka.

Koncepční problémy související s badatelským uchopením dané problematiky ovlivnil i fakt, že česká historiografie většinou nemohla navazovat na starší zpracování, protože relativně svobodnější výzkum této

kapitoly našich dějin se odehrával pouze v krátké periodě druhé poloviny 60. let, a to ještě v rámci oficiálního marxistického diskursu. Odborné reflexe vývoje období 1918–1948 se totiž během komunistického režimu ocitly pod silným politickým i ideologickým dohledem, který mimo jiné tabuizoval řadu tematických okruhů.

Vzhledem k absenci předchozích zpracování této problematiky se na počátku 90. let jako první objevily především práce historiků postižených normalizační perzekucí nebo působících v exilu. Teprve postupem času se ve větší míře objevily studie, které vycházely z nové interpretace pramenů a rozšíření pramenové základny v podobě nových edičních řad, zohledňující i výsledky studia zahraničních archivů. Vedle tradičních témat, reprezentovaných zejména politickými či vojenskými dějinami, se na přelomu tisíciletí objevily i otázky, jež jsou v popředí západního vědeckého diskursu – např. dějiny mentalit, kultura vzpomínek, obrazy „druhého“, role symbolů a politické mytologie v kolektivní paměti národa. Dvě desetiletí let svobodného bádání tak vnesly do historické vědy mnoho podnětů a inspirací a jsou současně příležitostí k rekapitulaci a hledání cest, po nichž by měl výzkum k této etapě pokračovat.

„Inventuru“ badatelských výsledků po pádu komunistické moci si za cíl kladl workshop *Reflexe dějin Československa 1918–1948 v historiografii na počátku 3. tisíciletí*, který se konal 5. února 2008 na půdě Historického ústavu AV ČR, v. v. i., za účasti domácích i zahraničních odborníků z vědeckých ústavů a vysokých škol. Byl uspořádán jako součást přípravy mezinárodní vědecké konference *Československo a krize demokracie ve střední Evropě ve 30. a 40. letech. Hledání východisek*, jež se uskutečnil ve dnech 22.–23. září 2008 v rámci „osmičkových konferencí“. K této příležitosti vydává HÚ AV ČR také sborník příspěvků.

V rámci workshopu zaznělo osm příspěvků, většinou bilančního charakteru, které zhodnotily stav dějepisného poznání v několika sférách společenského

Účastníci workshopu se zapojili do živé diskuse.
Zprava ředitel MÚA AV ČR Ivan Šedivý a Jan Gebhart z HÚ AV ČR.

OBĚ FOTO: ARCHIV HÚ AV ČR

života ve sledovaném období (dějiny zahraniční politiky, sociální a hospodářské dějiny, vývoj národnostní politiky na příkladu německé, polské a maďarské minority, církevní dějiny). Zvláštní příspěvek byl věnován také zhodnocení dosud vydaných syntéz, zaměřených na československé dějiny 20. století, a také pohledu slovenského a mezinárodního dějepisce.

Jednotlivá vystoupení komentovali zahraniční diskutanti Volker Zimmermann (Universität Düsseldorf) a pracovník Historického ústavu Varšavské univerzity Piotr Majewski. Oba badatelé shrnuli výsledky svých národních historiografií ve zpracování českých a československých dějin 1918–1948 a zhodnotili trendy české historiografie. Volker Zimmermann připomněl převládající pozitivistické přístupy v metodologii zkoumání, upozornil také na rizika nacionálního hlediska, jež se objevuje v některých pracích, a zdůraznil kontextualizaci českých národních dějin v rámci vývoje středoevropského regionu. Piotr Majewski připomněl, že v české historiografické produkci v 90. letech získala velký prostor především sféra politických dějin, jež souvisela s analýzou vývoje českých politických stran a politického systému. Přes kvantitu pojednání k tomuto tématu však zůstává i na tomto poli mnoho opomenutých fenoménů, jako jsou např. otázky politické kultury, vývoje extrémních politických směrů na pravici i na levici či národnostních vlivů v armádě. Značnými deficity zpracování nadále trpí spolková struktura, na jejímž základě lze ozřejmit etablování a fungování občanské společnosti v českých zemích. Oba zahraniční badatelé se shodli na potřebě zpracovat větší měrou kulturní a ideově-mentalitní dějiny diskutovaných třiceti let našeho vývoje. Mezi dosud

nepříliš dotčená témata patří taktéž úvahy o vzájemné interakci sociálního prostředí a politické kultury nebo komparativní reflexe etablování antidemokratických hnutí v celoevropských souvislostech ekonomické, sociální a politické krize 30. a 40. let.

V následujících diskusích účastníci konference na jedné straně pozitivně kvitovali dosavadní historiografickou bilanci, na straně druhé však kriticky hodnotili tematické deficity a některé stávající interpretační modely a metodologické postupy. V této souvislosti mimo jiné vyzdvihli potřebu teoretické připravenosti badatelů, interdisciplinární přístup k hodnocení dějinného obrazu Československa v letech 1918–1948 a konceptualizaci jeho výzkumu.

Referáty i debata ukázaly, že české dějepisce zaznamenalo po roce 1989 ve zpracování zmíněné historické periody značný pokrok. Současně však účastníci konstatovali, že přes znatelný rozvoj dosud chybějí zásadní práce, které by nesledovaly pouze partikulární problémy, ale soustředily se na hledání komplexnějšího obrazu tehdejší skutečnosti a formulovaly i nové otázky podložené moderní metodologií. K prohloubení studia této historické etapy by také přispělo zintenzivnění koordinace jednotlivých pracovišť a odborných institucí – a to i interdisciplinárního a mezinárodního charakteru – při vytváření koncepčních projektů zaměřených na formování ucelenější podoby našeho poznání k moderním dějinám českých zemí a Československa. ■

JAROSLAV ŠEBEK,
Historický ústav AV ČR, v. v. i.

**Badatelé
Historického
ústavu AV ČR,
zprava moderátor
workshopu
Emil Voráček,
dále Josef Harna,
ředitelka HÚ AV ČR
Svatava Raková
a Jindřich Dejmek**

REFLEXE DĚJIN

U příležitosti konference *Československo a krize demokracie ve střední Evropě ve 30. a 40. letech. Hledání východisek* vydává Historický ústav AV ČR, v. v. i., příručku **Reflexe dějin Československa 1918–1948 v historiografii na počátku 3. tisíciletí**. Publikaci, která rekapituluje výsledky české i zahraniční bohemistické historiografie v uplynulém desetiletí v oblasti zahraniční i vnitřní politiky, situace menšin, dějin sociálních i církevních, problematiky hospodářské i politického stranictví, uspořádal dr. Jan Němeček. ■

EASAC V PRAZE

FOTO: LUDĚK SVOBODA - ARCHIV ISSČ AV ČR

Představitelé Expertní rady pro vědu evropských akademií (EASAC – European Academies Science Advisory Council) se v polovině června 2008 setkali v budově Akademie věd ČR, aby, jak nám prozradil její prezident Volker ter Meulen z Německa, mimo jiné prodiskutovali předsednictví České republiky v Radě EU v první polovině příštího roku.

Zahájení jednání EASAC v hlavní budově AV ČR v Praze.

Zleva: Jan Palouš, David Spearman, Volker ter Meulen a Fiona Steiger.

EASAC tvoří 27 zástupců národních akademií věd většiny členských států Evropské unie, ALLEA a Academia Europaea, kteří jsou nominováni na tříleté období. Členy Rady obvykle bývají předsedové nebo místopředsedové akademií. Akademie věd ČR je součástí EASAC od r. 2004, v současnosti ji zastupuje prof. Jan Palouš, předseda Rady pro zahraniční styky. Složení a hlavní poslání nejvýznamnějších evropských organizací v oblasti vědy nám laskavě přiblížil sir **Brian Heap**, představitel tří sdružení – Academia Europaea, Royal Society a EASAC: „Nevládní organizace Academia Europaea se skládá z okolo 2000 členů z 35 evropských a osmi neevropských zemí, včetně 40 nositelů Nobelovy ceny. Vědci a učenci z různých národních akademií mohou na její půdě diskutovat jak o přírodních, tak i humanitních vědách a umění. Každoroční výroční zasedání se obvykle zaměřují na konkrétní téma, které zasahuje do nejrůznějších vědních oborů. Královská akademie věd (Royal Academy) je jednou z nejstarších akademií. Byla založena v roce 1660 a skládá se z 1500 členů. Jejím hlavním cílem je podporovat vědeckou excelenci.

Organizace EASAC vznikla z jiných důvodů. Neskládá se z individuálních členů, ale zástupců 27 národních akademií věd členských států Evropské unie. EASAC připravuje nezávislé expertizy a objektivní informace o závažných problémech, s nimiž se potýkají politici a instituce nejen v EU, ale též na národní a krajské úrovni. Nezávislé zprávy, které EASAC průběžně publikuje, vždy reprezentují aktuální vědecký konsensus a umožňují tak kvalifikované

rozhodování. Výsledky analýz Rada většinou poskytuje Evropskému parlamentu.“

Na aktuální cíle EASAC jsme se tázali jejího prezidenta **Volkra ter Meulena** z Německa: „Rada poskytuje expertizy a navrhuje řešení v těch oblastech, o něž se zajímají politici a společnost. Aktuálně jsme publikovali analýzy týkající se šíření infekčních onemocnění a jejich očkování. Připravili jsme také prohlášení o energetice, genomice, biodiverzitě a vědách, které se zabývají pěstováním hospodářských plodin. Důležitých témat je ale samozřejmě mnohem více. Jednáme proto např. o efektivním využívání energie nebo klimatických změnách. Naším záměrem však není psát složité vědecké zprávy, na jejichž základě by se měli politici rozhodovat. Navrhujeme pouze různé možnosti, jak řešit aktuální problémy. Zároveň se chceme vyhnout příliš úzké specializaci a zaměřit se i na jiná problematická témata.“

Na vypracování expertiz spolupracují také zástupci Akademie věd ČR. Ve strategické skupině *Environment Work Group* působí od r. 2005 prof. Michal V. Marek z Ústavu systémové biologie a ekologie AV ČR, v. v. i. Ve vakcinační skupině, která má za úkol vypracovat zprávu o migraci a infekčních onemocněních, pracuje prof. Helena Tlaskalová z Mikrobiologického ústavu AV ČR, v. v. i. ■

LUDĚK SVOBODA,
GABRIELA ADÁMKOVÁ

PROJEKT CHOBOTIX

Dne 27. června 2008 bylo na rektorátu Vysoké školy chemicko-technologické v Praze slavnostně zahájeno řešení pětiletého výzkumného projektu CHOBOTIX.

Jeho cílem je vyvinout tzv. chemické roboty, jejichž unikátní schopnosti by se měly využívat například v medicíně. Z prostředků 7. rámcového programu pro výzkum jej financuje Evropská výzkumná rada (ERC).

Prestížní grant na podporu nejtalentovanějších mladých evropských vědců je udělován v rámci programu IDEAS, z něhož budou do r. 2013 financovány projekty hraničního výzkumu, na něž je alokován rozpočet ERC ve výši 7,5 miliardy eur. Řešitelé projektů mohou být z libovolné země, ale výzkumné projekty se musí realizovat v hostitelských institucích členských nebo přidružených zemí Evropské unie. Z 9167 podaných návrhů vybrala ERC ve dvoukolové soutěži prostřednictvím oborových panelů 300 nejlepších projektů. Kritéria hodnocení zahrnovala jak intelektuální předpoklady navrhovatele a originalitu vědeckého tématu, tak i způsobilost hostitelské organizace nabídnout špičkové technické zařízení a manažerskou podporu.

Jeden z grantů ERC získal na projekt *Chemical Processing by Swarm Robotics* absolvent Fakulty chemicko-technologické VŠCHT Praha doc. František Štěpánek. Na pětiletý projekt s názvem CHOBOTIX získal 1,64 mil. eur. Projekt bude řešit devítičlenný mezinárodní tým. Partnerem ERC a příjemcem grantu je VŠCHT Praha, která pro tento projekt mj. nově zrekonstruovala a vybavila tři místnosti pro vytvoření laboratoře chemické robotiky. Hlavním cílem výzkumného záměru je vyvinout tzv. chemické roboty (uměle vyrobené částice velikosti desítek až stovek mikrometrů) se schopností autonomního pohybu v prostředí, selektivní látkové výměny s okolím, chemické přeměny absorbovaných molekul, jejich hromadění a řízeného vyloučení. „Takto vymezené chemické roboty lze dobře

využít v medicíně. Existují totiž skupiny léčiv, jež nelze do těla aplikovat standardně tím, že se spolkne prášek, který se rozpustí, ale je nutné je vyloučit na konkrétní místo,“ vysvětlil doc. Štěpánek. Jinou oblastí, kde by chemické roboty mohly nalézt své uplatnění, je tzv. inteligentní čištění, kdy by dezinfikovaly jinak těžko dosažitelný prostor.

U příležitosti zahájení projektu CHOBOTIX a otevření nové laboratoře byla Františku Štěpánkovi udělena *Medaile ministra školství*. Po studiu na VŠCHT Praha a na Univerzitě Pierra a Marie Curierových v Paříži pokračoval doc. Štěpánek ve vědecké kariéře v R&D centru firmy Unilever ve Velké Británii a na Imperial College v Londýně, kde vede vlastní výzkumný tým. Je též historicky prvním dvojnásobným nositelem Moultonovy medaile udělované od roku 1929 Institutem chemických inženýrů (IchemE) za nejlepší vědeckou publikaci. V letošním roce získal Cenu Philipa Leverhulmeho a Cenu Friedricha Wilhelma Bessela.

Administrativní aspekty podání návrhu projektu, právní a finanční vyjednávání o podmínkách uzavření Grantové dohody s Evropskou komisí, včetně organizace slavnostního zahájení projektu a předání medaile ministra, zajišťovala pod vedením Anny Mittnerové kancelář KAMPUŠ, zřízená při Oddělení pro vědu a výzkum VŠCHT Praha. Tým této kanceláře bude zajišťovat i manažerskou podporu projektu CHOBOTIX po dobu jeho řešení (viz www.vscht.cz/chobotix, www.vscht.cz/homepage/veda/index/Profil_vav/kampus).

LUDEK SVOBODA

Podle Františka Štěpánka lze tzv. chemické roboty využít také při dekontaminaci těžko dostupných prostředí.

**Akademie věd České republiky,
Ústav struktury mechaniky hornin AV ČR, v. v. i.,
a Středisko společných činností AV ČR, v. v. i.,**

Vás srdečně zvou na veřejnou výstavu

k 50. výročí založení Ústavu struktury a mechaniky hornin, v. v. i.,
která se koná ve foyer hlavní budovy AV ČR na Národní 3 od 15. do 26. září 2008.

FOTO: ARCHIV ÚPT AV ČR

Jedenáctý ročník semináře o současných trendech v elektronové optice a přístrojové technice pro povrchovou fyziku se uskutečnil ve dnech 14.–18. července 2008 v hotelu Skalský dvůr na Českomoravské vrchovině. Akci pravidelně pořádá oddělení Elektronové optiky Ústavu přístrojové techniky AV ČR, v. v. i., a je tradiční příležitostí k setkávání vědců, kteří pracují v oblastech týkajících se vytváření a formování svazků nabitých částic a jejich využití.

K účasti na semináři jsou zvaní významní vědci z tohoto oboru i jejich nadějní studenti či začínající pracovníci. Ti pocházejí z akademické sféry i z firem a jejich příspěvky se soustředí spíše na zahajované nebo budoucí projekty a dosud nezodpovězené otázky než na prezentaci již hotových výsledků. První seminář se uskutečnil v roce 1989 za účasti několika zahraničních hostů v prostorách ÚPT a od roku 1990 jej ústav pořádá každé dva roky. Od roku 1992 jej stabilně hostí již zmíněný hotel Skalský dvůr u Bystřice nad Pernštejnem, který se stal pro konferenci symbolem. Za dobu existence si seminář našel své místo v kalendáři

Ivan Viček
z ÚPT AV ČR
vysvětluje detaily
funkce nové
elektronové
svářečky,
kterou přebírá
do licenční výroby
německá firma
Focus.

mnohých domácích i zahraničních účastníků. Bezpochyby k tomu přispěla tradičně výborná úroveň příspěvků a bezchybná organizace, kterou měla do minulého setkání na starosti vedoucí oddělení Elektronové optiky ÚPT dr. Ilona Müllerová.

Letošního ročníku se zúčastnilo 50 zástupců univerzit, vědeckých ústavů a firem z České republiky, Rakouska, Německa, Francie, Velké Británie, Ruska, Singapuru a USA, kteří přednesli 24 přednášek a prezentovali 14 posterů. Hlavními tématy byly současné i budoucí trendy v rastrovací (SEM), prozařovací (TEM), nízkoenergiové (LEEM) elektronové mikroskopii a fotoemisní mikroskopii (PEEM), výpočty elektronové optických prvků, aplikace a návrhy mikroskopických systémů SEM, TEM, LEEM a PEEM a také principy i aplikace svařování elektronovým svazkem. Na semináři vystoupili nejen uznávaní odborníci, jako jsou například Armin Delong, Harald Rose nebo Erich Plies, ale také začínající studenti, kteří měli jedinečnou možnost diskutovat se zkušenějšími kolegy. Atmosféru celé akce dotvářel společenský program, který zahrnoval sport, hudbu i společná večerní posezení. Hlavní poslání akce – konfrontace projektů, záměrů i nových výsledků a nápadů v oborech semináře – se určitě naplnila. Doufáme, že se další ročník *Recent Trends 2010* vydaří minimálně tak jako ten letošní. ■

FOTO: LUDĚK SVOBODA, ARCHIV SSC AV ČR

FILIP MIKA,
Ústav přístrojové techniky AV ČR, v. v. i.

ELEKTRONOVÁ MIKROSKOPIE ZASE O KROK DÁLE

Pro vědecké semináře o trendech v optice nabitých částic a přístrojové technice pro fyziku povrchů, na nichž diskutují o svých projektech vědci z celého světa, je jednou z klíčových osobností ředitel Ústavu přístrojové techniky AV ČR, v. v. i., RNDr. Luděk Frank, kterého jsme si dovolili požádat o krátký rozhovor.

Mezinárodní semináře ÚPT AV ČR se pořádají již od r. 1989. Jaké je jejich základní tematické vymezení?

Naše každoroční setkávání mají mimořádně stabilní charakter. Od toho prvního v r. 1989 až po letošní je jejich tematické vymezení identické: diskutujeme jednak o elektronové optice po stránce instrumentální a metodické a jednak o přístrojové technice pro studium povrchu pevných látek. Elektronová mikroskopie je totiž od konce 2. světové války jedním ze „zlatých hřebíků“ českého průmyslu. A to především v Brně, kde v současnosti sídlí tři společnosti zabývající se výrobou elektronových mikroskopů. Ústav přístrojové techniky AV ČR pro jejich produkci připravuje teoretické zázemí.

Konference se koná jednou za dva roky a zveme na ni vědce, o kterých víme, že pracují na zajímavých projektech. Přijíždějí jak zkušení vědci, tak i doktorandi, což má dva účely: diskutovat o nových nápadech a uvádět do vědecké společnosti mladé lidi. Jedinou letošní novinkou byl nový hlavní organizátor, náš mladý postdoc dr. Filip Mika, který se svého úkolu zhostil výborně.

Elektronová mikroskopie poskytuje vědcům různých oborů vysoce účinné nástroje ke zkoumání mikrosvěta. S jakými novými projekty účastníci semináře přicházejí?

Projektů, které mikroskopii posouvají zase o kousek dopředu, je celá řada. Pro ilustraci bych rád zmínil projekt našeho německého kolegy, který pracuje na mikroskopu s rozlišením lepším než 1 Å (desetina nanometru). Přístroj je koncipován tak, aby nepoškozoval zkoumaný materiál. U neživé hmoty spočívá poškození v tom, že dopadající elektrony narušují chemické vazby a postupně promíchávají a nastřelují zasažené atomy dovnitř preparátu, čímž jej ničí. Vzhledem k tomu, že v oblasti nanotechnologií existují struktury, v nichž jsou funkčním prvkem nepatrné shluky atomů, je nutné je pozorovat bez jakéhokoliv poškození. To je velmi obtížné. U živé hmoty je situace ještě problematičtější. Biomolekuly mají chemické vazby mezi svými

jednotlivými částmi poměrně slabé, takže stačí dodat jen velmi malou energii a ony se začnou rozpo-
jovat. Jiný projekt, na němž spolupracuje skupina z našeho ústavu s univerzitami v Curychu a Manchesteru, má za cíl pozorovat strukturu jednotlivých biomolekul, např. proteinů. Jednu molekulu položíte na tenouký substrát, který je utvořen jednoatomovou vrstvou uhlíku, a na něm pomocí holografie zobrazíte její strukturu.

FOTO: LUDĚK SVOBODA - ARCHIV SSC AV ČR

„Projekty, o nichž na semináři diskutujeme, jsou buď úplně nové nebo jsou v teoretické přípravě a prozatím bez finančního zajištění,“ říká ředitel ÚPT AV ČR Luděk Frank.

Účastní se konference i lidé z nevědecké sféry? Například z průmyslu?

Lidé z průmyslových firem tvoří až polovinu z celkového počtu účastníků. Jsou zde např. zástupci společnosti KLA-Tencor z Kalifornie, která se zabývá výrobou zařízení pro polovodičovou techniku, určeného k exponování integrovaných obvodů nejvyšší integrace a k jejich diagnostice.

V rámci Operačního programu VaVpl má být v příštích sedmi letech v ČR investováno přes 60 miliard korun. V Brně se uvažuje o dvou velkých projektech, CESLAB a CEITEC. Bude na nich ÚPT AV ČR participovat?

Účastníme se obou projektů. Například na projektu CESLAB se v současnosti podílí dva pracovníci našeho ústavu jako první členové týmu, který v Barceloně připravuje projektovou dokumentaci synchrotronové laboratoře a učí se ji stavět a provozovat. Před tím absolvovali několikaměsíční stáž v Evropské organizaci pro jaderný výzkum (CERN). Pokud by se podařilo získat podporu, vznikla by zřejmě samostatná veřejná výzkumná instituce, se kterou budeme rádi spolupracovat. Počítáme také s tím, že v koncových stanicích synchrotronu budou instalovány elektronové mikroskopy. O jejich typech budeme teprve rozhodovat. V projektu CEITEC je ústav zapojen v přípravě čtyř laboratoří plánovaného Mendelova centra.

Myslíte si, že má Česká republika dostatek odborníků na takto rozsáhlé projekty?

Lidské zdroje jsou podle mého názoru nejproblématictější otázkou velkých projektů. Nelze totiž vychovat ani najmout kvalifikované odborníky, když nejsou k dispozici přístroje, s nimiž mají pracovat. Kruh je nezbytně někde rozetnout. Máme-li mít kvalitní vědu, musíme mít jak kvalitní přístroje, tak i odborníky. S čím však začít? Když zakoupíme opravdu špičkovou nákladná zařízení, začnou se ihned někteří ptát, jak efektivně je využíváme. Odpověď je jen jedna: začínáme na nich vychovávat lidi, kteří je budou používat. Nicméně, pokud by se v obou projektech začalo s infrastrukturní výstavbou, pak pro mikroskopovou část máme několik odborníků připraveno již nyní.

Budou se na těchto projektech podílet rovněž zahraniční specialisté?

Příchod velkého množství zahraničních vědců nijak zvláště nepodporuji. Úroveň a způsob jejich vzdělání nelze dobře ověřit. Platí to především o vědcích z východní Evropy. Chtěli bychom se proto oriento-

vat spíše na absolventy univerzit z vyspělejších zemí. Bohužel jich není mnoho, protože mladá generace se do náročného studia exaktních věd příliš nehrne. Přesto se domnívám, že jsme schopni do České republiky přivést postdoky a v některých případech i zkušené vědce. Největší šance je u našich bývalých studentů, kteří uspěli v zahraničí a nemají jazykovou bariéru. V případě CESLABU by měly být pro hostující vědce vybudovány v Brně i ubytovací kapacity.

Jaké má ÚPT AV ČR plány do budoucna?

Kromě již zmíněné spolupráce na projektech Operačního programu VaVpl se podílíme na řadě jiných projektů, z nichž bych např. zmínil *Mezinárodní centrum klinického výzkumu (International Clinical Research Center)*, které v Brně vzniká ve spolupráci s jedním z nejvýznamnějších amerických zdravotnických zařízení Mayo Clinic v Rochesteru. V tomto projektu vytváříme nové přístroje a metody pro měření signálů, jimiž se projevuje lidské tělo. Naše práce v této oblasti byly počátečním impulsem celé záležitosti. V elektronové mikroskopii jsme zase před několika lety spustili technologii mikroskopie velmi pomalými elektrony, která byla letos uvedena na trh. Uvažujeme samozřejmě též o projektech nových, které asi není moudré předčasně vyrazovat.

Necháte se inspirovat letošní konferencí?

Jednou ze slibně se rozvíjejících technologií je například opracování hmoty pomocí precizně upravených elektronových svazků. Jde o tzv. elektronovou svářečku, kterou jsme v ústavu vyvinuli a na trh ji právě v této době uvedla jedna německá firma. Je vhodná zejména pro sváření kovů, které se jinak pro účely přístrojové techniky nedají dost dobře svářet. Považujeme to za velký úspěch a rádi bychom v našem ústavu na tento projekt navázali dalšími příbuznými technikami, jako například mikroobráběním nevodivých materiálů apod. Je to pro nás velká výzva. ■

LUDEK SVOBODA,
GABRIELA ADÁMKOVÁ

Vědecká rada Akademie věd ČR, Grémium pro vědecký titul a komise pro obhajoby doktorských disertací v oboru *Elektrotechnika, elektronika, optoelektronika a fotonika* oznamuje:

Obhajoba doktorské disertační práce

Optical Biosensors Based on Spectroscopy of Surface Plasmons

doc. Ing. Jiřího Homoly, CSc.,

k udělení vědeckého titulu *doktor věd* se koná dne **7. října 2008 v 11:00 hod.**,
ve vile Lanna, V Sadech 1, Praha 6.

NEMO SE HLÁSÍ DO SLUŽBY

Moderní vědu a výzkum si lze sotva představit bez masivního využití prostředků výpočetní techniky. Geofyzikální problémy řešené na počítači mají obvykle alespoň jeden z následujících atributů obtížnosti: úlohu je nutno řešit v mnoha iteracích nebo je nezbytné ji řešit na velkém souboru dat. I když zaznamenáváme neustálý rozvoj počítačových technologií, které umožňují zpracovávat stále obtížnější úlohy, existují zadání, na něž osobní počítače nestačí.

FOTO: ARCHIV GFÚ AV ČR

Zájemci o výkonné počítání z ústavů AV ČR mají více komfortních příležitostí, kde své výpočty uskutečnit. Bezprostřední možností je např. výpočetní server LUNA, který provozuje FZÚ AV ČR. Výzkumní pracovníci z GFÚ AV ČR počítali a dosud počítají své úlohy právě zde. V roce 2007 jsme proto podali žádost o investiční podporu na zakoupení výpočetního serveru ve finanční výši dvou milionů korun. AV ČR náš projekt v konkurzu kladně přijala a v r. 2008 jsme začali s jeho realizací. AV ČR financovala rozhodující část ve výši 1,5 mil. korun, GFÚ se podílel zbytkovým půl milionem korun. Celková cena projektu se ovšem zvýšila, neboť bylo navíc nezbytné zajistit odpovídající technické zázemí pro počítač.

Nový server se jmenuje NEMO. Je sice pravda, že se pomyslně hlásí k pozitivnímu odkazu svého literárního jmenovce z románu Julese Vernea, ale NEMO je též akronymem činnosti, ke které je server předurčen – *Numerical Earth Modelling* – k numerickému modelování procesů v Zemi. Hardware i software dodala firma Sprinx, a. s., která byla vybrána na základě požadavků řízení a na doporučení ÚFA AV ČR, kde provozují největší počítačový cluster AMÁLKA od téže firmy. Naše současná konfigurace je tvořena 128 procesory, sdílenou pamětí RAM 256 GB a diskovým polem s kapacitou 4 TB (systém bude v budoucnu samozřejmě snadno rozšiřitelný).

Dne 26. června 2008 uspořádal GFÚ slavnostní výstavu výtvarných děl s tematikou grafické práce na počítači. Do programu byla zařazena i ukázka syntetické hudby produkované s použitím počítače. Při této příležitosti bylo též oficiálně deklarováno uvedení serveru NEMO do rutinního provozu.

Pro server NEMO jsme v tento okamžik připravili řešení čtyř následujících problémů:

1. Modelování magnetohydrodynamických procesů v zemském jádru, simulující generaci a dynamiku geo-

magnetického pole. Jedná se o numerické řešení složitých soustav diferenciálních rovnic. Abychom mohli podchytit časové variace geomagnetického pole včetně jeho inverzí, je nezbytné spočítat mnoho časových hladin příslušných fyzikálních polí.

2. Statistické vyhodnocení záznamů seismického šumu ze stanic rozmístěných na území ČR. V této úloze jde o aplikaci nové metody zpracování náhodných seismických polí. Jádrem metody je kroskorelace seismických záznamů, tedy jednoduchý matematický úkon, který je ovšem nutno aplikovat na co největší množství dat. S použitím NEMA se proces výrazně urychlí a bude možné vyzkoušet i různé varianty algoritmu. Výsledkem bude strukturální model kůry Českého masivu určený nezávisle na předchozích metodách.

3. Třírozměrná inverze gravitačního pole. K dispozici máme hustou síť gravimetrických dat reprezentující Bougerovy anomálie v síti cca 1 x 1 km pro celou ČR. Inverze těchto dat na hustotní model kůry není po formální stránce složitý matematický problém; otázkou zůstává velikost úlohy. V principu jde o řešení enormně velké soustavy podurčených lineárních rovnic, kdy se pracuje s maticemi řádu 10^5 . Na žádném v současnosti dostupném PC nelze takovou úlohu řešit. Očekávaným výsledkem je hustotní model kůry v Českém masivu.

4. Magnetotelurická inverze. Jde o inverzi magnetotelurických dat na vodivostní strukturu v regionu Českého masivu. Hloubkový dosah metody je ovšem větší a zahrnuje i zemský plášť. Příslušný matematický aparát představuje podurčený systém nelineárních rovnic.

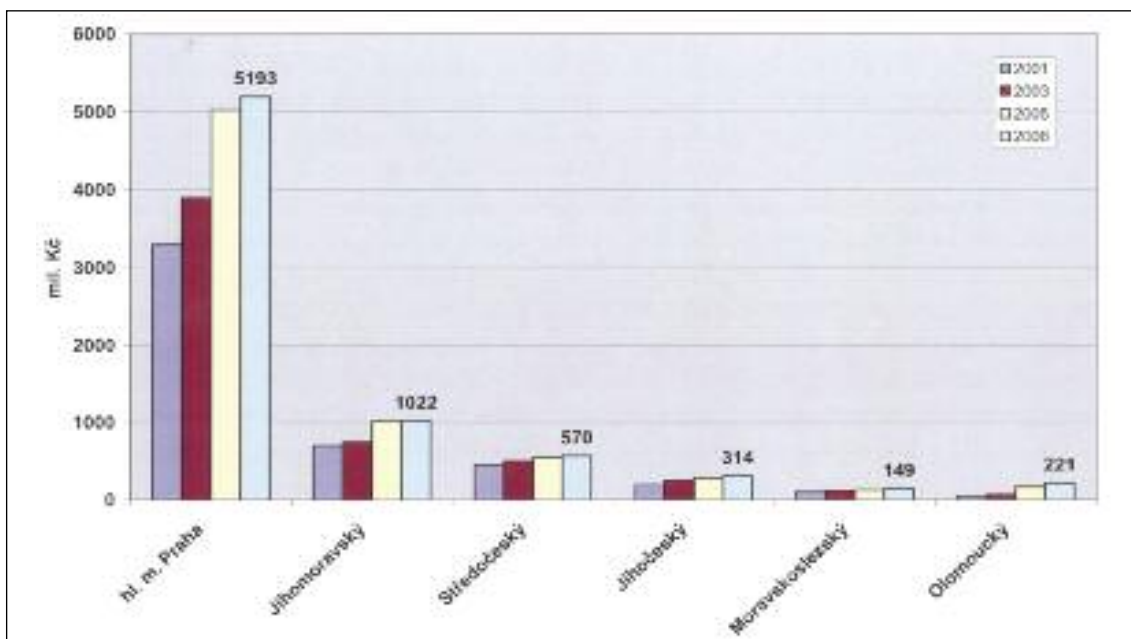
Do budoucna se bude charakter řešených problémů bezpochyby vyvíjet. NEMOVI přejeme stálé zdraví a odolnost proti virům, budoucím řešitelům pohodlnou práci a uspokojení z pěkných výsledků. ■

BOHUSLAV RŮŽEK,
Geofyzikální ústav AV ČR, v. v. i.

Výpočetní cluster NEMO je seskupením volně vázaných počítačů, které navenek mohou pracovat jako jeden počítač.

MÁ VĚDA V REGIONECH PRÁVO NA EXISTENCI?

Věda a výzkum jsou velmi drahé, přesto statistiky dokazují, že se investice do této oblasti vyplatí. Otázkou zůstává, zda není rozumné soustředit výzkum v zemi jako Česká republika do jednoho nebo dvou center. Různé ukazatele, např. institucionální prostředky vložené do výzkumu v jednotlivých krajích, ukazují jednoznačnou dominanci Prahy, za níž se řadí kraj Jihomoravský, Středočeský a posléze Jihočeský.

ZDROJ: ÚŘAD VLÁDY PRO VÝZKUM A VÝVOJ

Institucionální podpora vědy a výzkumu podle krajů (převzato z publikace Analýza stavu výzkumu, vývoje a inovací v České republice a jejich srovnání se zahraničím v roce 2007. Vydal Úřad vlády pro výzkum a vývoj, Praha 2007).

Ve srovnání se zeměmi, které mají dlouhou demokratickou tradici a jsou ve výzkumu mnohem úspěšnější než ČR (např. Velká Británie, Holandsko, Švýcarsko), je výzkum v ČR velmi koncentrován. Institucionální výdaje na vědu v Praze a Středočeském kraji činily v loňském roce 6215 mil. Kč., t. j. skoro čtyřnásobek součtu výdajů ve všech ostatních jedenácti krajích (1589 mil. Kč). To se možná změní. Evropská unie analyzovala vztah mezi distribucí výzkumných kapacit a jejich společenským dopadem na socioekonomický rozvoj regionů a cíleně podporuje rozvoj výzkumných kapacit mimo zavedená centra. Pro ČR je v tomto ohledu významná podpora rozvoje výzkumných kapacit v regionech, jejichž hospodářský produkt je nižší než 75 % průměru EU (v ČR všechny kraje krom Prahy). Podpora má být přidělována na základě hodnocení projektů podaných do Operačního programu Věda a vývoj pro inovace (OP VaVpl).

Velkým problémem rozvoje výzkumu v regionech je zajištění lidských zdrojů. Vysokoškolské vzdělání získává většina Čechů v Praze a Brně a dominance těchto center v zajištění doktorských studií je ještě

větší. Na jedné straně je to pochopitelné, protože výzkumní pracovníci mají být vychováváni na nejlepších pracovištích a řada z nich je v Praze, případně v Brně. Na druhé straně Češi povětšinou nesrovnávají kvality pracovišť, ale zůstávají na doktorských studiích tam, kde dokončili studium magisterské či inženýrské. Absolventi doktorských studií si hledají zaměstnání pokud možno také ve stejném místě a do regionů odcházejí jen ti, kteří tam mají rodinné vazby. To by se mělo změnit po vytvoření regionálních výzkumných kapacit, jejich budování však bude obtížné.

Biologické centrum AV ČR, v. v. i. (dále jen BC), se hlásí do soutěže OP VaVpl projektem BIOEKO. Má to štěstí, že si ve spolupráci s Jihočeskou univerzitou a zčásti s jinými vysokými školami vychovává vlastní doktorandy. Po ukončení studií jim školitelé pomáhají zajistit dlouhodobé zahraniční stáže, které jsou velmi prospěšné, ze kterých se však mnozí nevracejí. Důležitou částí projektu BIOEKO je proto snaha o návrat těchto pracovníků. I když se to podaří, nebude kvalifikovaných sil dostatek a bude nutný nábor v zahraničí. Cílem projektu je zajistit kvalitní výzkum

v oblasti aplikované ekologie pro potřeby střední Evropy a současně přispět k rovnoměrnějšímu rozdělení výzkumných kapacit v ČR. Oba cíle přesně odpovídají záměrům OP VaVpl.

EKOLOGICKÝ VÝZKUM BC A PROJEKT BIOEKO

Růst lidské populace, zmenšování rozlohy ekosystémů pro trvale udržitelnou produkci a hrozba vyčerpání fosilních zdrojů energie si vynucují stále intenzivnější využití zbývajících zemědělských, lesních a vodních ekosystémů. Zvyšování cen potravin (od roku 2000 ve světovém průměru čtyřikrát) urychluje vývoj nových biotechnologií, jakými jsou zejména genetické modifikace (GM). Jejich využití se v EU řídí principem předběžné opatrnosti, jehož dodržení vyžaduje kvalitní ekologický výzkum. Na rozdíl od průmyslových, potravinářských, lékařských a dalších technologií nelze postupy týkající se krajiny přejímat z geograficky vzdálených oblastí bez ověření v místních podmínkách. Nejedná se o rutinní záležitosti, protože měnící se skladba zemědělské produkce, zavádění nových plodin a další vlivy spjaté s problémy alternativní energetiky a klimatických změn přinášejí mnoho nevyřešených otázek. Řešení místních environmentálních problémů spojených s maximalizací produkce často vyžaduje vývoj nových technologií a nebo inovací stávajících. Konkurenceschopnost, trvale udržitelný rozvoj a zachování krajiny každé země stále více závisí na kvalitě ekologického výzkumu.

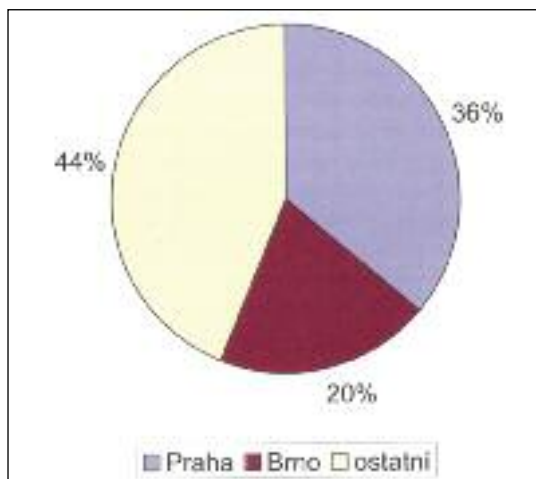
V ekologickém výzkumu má v ČR výjimečné postavení právě BC, které sdružuje pět ústavů. Hydrobiologický ústav a Ústav půdní biologie jsou zaměřené výlučně ekologicky. Významné zastoupení ekologie je i v ostatních ústavech: Entomologickém, molekulární biologie rostlin a Parazitologickém. Ekologický výzkum se v BC prolíná s jinými směry biologického výzkumu, včetně molekulární biologie a vývoje GM organizmů. Svou velikostí (419 zaměstnanců a 87 doktorandů) a především kvalitou výzkumu se řadí v celosvětovém měřítku na jedno z předních míst obdobně zaměřených výzkumných institucí. K mezinárodnímu renomé přispívá vydávání časopisů *European Journal of Entomology* a *Folia Parasitologica*, organizování mezinárodních konferencí a působení pracovníků BC v nadnárodních vědeckých organizacích a redakčních radách časopisů. Je logické, že současná společenská poptávka po rozvoji ekologického výzkumu a pocit občanské spoluodpovědnosti za osud naší země se odrážejí v rozvojových plánech centra.

BC chce rozvinout výzkum zaměřený na vývoj a inovaci biotechnologií pro zemědělství, lesnictví, vodní hospodářství, zdravotní bezpečnost obyvatelstva a ochranu životního prostředí včetně vypracování metodik pro racionální hodnocení ekologických přínosů a rizik nových i existujících technologií. Projekt BIOEKO,

kteřý byl vypracován za výrazné podpory regionální samosprávy a po dohodě s Jihočeskou univerzitou, bude rozvíjet výzkumnou infrastrukturu zaměřenou na výše uvedené cíle a opřené o tři stavební investice: 1. Dostavbu laboratoří pro výzkum půdy a vod. 2. Přestavbu infekčního zvěřince s ohledem na současné zdravotní normy. 3. Výstavbu Biotechnologického institutu aplikované ekologie. BIOEKO bude využívat stávající infrastrukturu BC, kterou pozvedne na vyšší úroveň s důrazem na praktické využití výsledků. Praktická orientace posílí inovační potenciál regionu a přispěje k rozvoji cíleného výzkumu v rámci celé ČR. Výsledky umožní rychlejší, bezpečné a ekonomicky optimální zavádění moderních postupů jako základu konkurenceschopnosti českého zemědělství, lesnictví a navazujícího podnikání. Kvalitní hodnocení rizik nových biotechnologií pomůže zajistit solidní bázi pro politické rozhodování v sociálně-ekonomické oblasti. Pevné zakotvení BC v Evropském výzkumném prostoru usnadní uplatnění výsledků mimo ČR.

Potřebu ekologického, prakticky orientovaného výzkumu pocítujeme delší dobu. Obtížné bylo ovšem vtěsnat tento výzkum do stávajících výzkumných záměrů BC. Z těchto důvodů jsme vypracovali výzkumný záměr *Vývoj biotechnologií a diagnostických metod pro životní prostředí* a v listopadu 2007 jej předali Akademické radě AV ČR. Bohužel se ukázalo, že v té době již nebylo možné nové výzkumné záměry předkládat a získat pro ně finanční podporu. BC však na základě jasně definovaných úkolů vytvořilo základy řešitelských týmů pro BIOEKO. Jejich významnou část tvoří pracovníci zaměstnaní na dobu řešení grantových projektů. V roce 2009 bude nad rámec stávajících záměrů pracovat 25 vědeckých pracovníků; devět z nich bude možno zaplatit z prostředků úspěšných projektů 7. RP a tzv. Norských fondů. Další budování řešitelského týmu bude záviset na finančních možnostech BC. Současně s rozvojem lidských zdrojů pokračuje příprava stavebních prací. Během prvního pololetí 2009 by bylo možné začít stavět.

FRANTIŠEK SEHNAL,
ředitel Biologického centra AV ČR, v. v. i.

ZDROJ: WEBOVÉ STRÁNKY MŠMT

Počet studentů
na vysokých školách
v akademickém roce
2006–2007
(dle údajů
zveřejněných
na webových stránkách
MŠMT)

FILOSOFIE PODRUHÉ VE VELKÉM MEZIŘÍČÍ

Přednášky a rozpravy druhého ročníku Evropského festivalu filozofie (EFF) ve Velkém Meziříčí spojovalo téma tradice a modernita. Odbornou část programu, který se uskutečnil pod širým nebem v atraktivních částech města, garantoval Filosofický ústav AV ČR, v. v. i. Myšlenka festivalu vznikla před osmi lety v italské Modeně a za dva roky by se měla přenést i do dalších evropských měst.

S naha vrátit filosofii znovu na veřejná prostranství, aby zde ožila v rozhovorech o tom, co je pro život jedinců i společnosti skutečně důležité, má za sebou další úspěšný krok. Během tří festivalových dní, od 20. do 22. června 2008, měli návštěvníci Velkého Meziříčí možnost tříbit své názory v diskusi s řadou českých filosofů. Organizátoři EFF – zástupci Velkého Meziříčí a Filosofického ústavu AV ČR – mohli úspěšně navázat na zdařilý průběh úvodního ročníku. Velké Meziříčí šlo do filosoficky zaměřeného projektu bez předchozích zkušeností: „Oslovili jsme ředitele Filosofického ústavu Pavla Barana a domluvili jsme se na odborné pomoci. Pro město i pro Filosofický ústav to byla cesta do neznáma, ale nakonec se nám povedlo uspořádat festival, který má všechny předpoklady stát se významným kulturním podnikem s celorepublikovým dosahem,“ říká ředitel festivalu Milan Dufek.

Velké Meziříčí a francouzské městečko Saint Emilion se mohly přidat k italské Modeně jako pořadatelé svých vlastních festivalů filosofie díky finanční podpoře poskytnuté z programu EU *Cultura 2000*. V letošním roce však „Brusel“ pro pořadatele EFF peníze neměl, a tak bylo pokračování „oslav filosofie a literatury“ v ČR po prvním ročníku ohroženo.

Italská agentura Fondazione Collegio San Carlo, která v Modeně pořádá filosofický festival letos v září už po osmé, naštěstí získala příslib podpory tohoto evropského projektu alespoň pro příští léta. S touto vyhlídkou se Velké Meziříčí rozhodlo uspořádat EFF i letos.

Festival si díky své nekonvenční podobě získal hned napoprvé mnoho příznivců mezi odbornou i laickou veřejností, což byl další pádný důvod pro jeho pokračování: „Při přípravě druhého ročníku jsme zůstali věrni společným evropským cílům – navrátit filosofii na místa, kde vznikala, přispět k její propagaci a podpořit zájem o literaturu a kulturu především u mladých lidí. Zájemci o filosofii i náhodní návštěvníci měli možnost zapojit se zcela neformálním způsobem do otevřené diskuse k věcem důležitým, či naopak nicotným, které nás ve světě plném komerce obklopují na každém kroku,“ vysvětloval Milan Dufek. Po dobrých zkušenostech z loňska na sebe převzal kompletní zajištění odborné části festivalu Filosofický ústav. Jeho smyslem je přiblížit filosofii a literaturu širší veřejnosti, a proto hodně záleží na tom, aby přednášející dokázali posluchače zaujmout a hovořili k nim srozumitelným jazykem.

Blok přednášek na téma *Tradice a modernita* zahájil v sobotu dopoledne na zámeckém nádvoří Erazim Kohák. Jeho přednáška zaujala už svým názvem *Ekologické meze historického optimismu aneb Jak se T. G. Masaryk a Albert Gore poprali v nebi, až oběma tekla z nosu krev a Masaryk měl natržený límeček*. Za touto atraktivní metaforou se ovšem ukrývalo vážně míněné upozornění na odpovědnost člověka za protiklady bídy a nesmyslného nadbytku: „Na jedné straně stojí lidská potřeba růstu a na druhé absolutní meze stupňování spotřeby. Lidstvo by se mělo snažit být nenáročným spotřebitelem, ale ušlechtilějšími lidmi,“ uvedl Erazim Kohák. Zdá se, že Masaryk s Gorem by si nakonec mohli v nebi porozumět. T. G. Masaryk byl sice přesvědčen o pokroku lidstva, ale chápal ho jako pokrok morální, což se nijak „netluče“ s přesvědčením Alberta Gora, že pokrok chápaný jako nárůst spotřeby má své absolutní meze.

V regionální části programu vystoupil s přednáškou 600 let od udělení městských práv Zdeněk Měřínský z Ústavu archeologie a muzeologie a Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, střediska pro archeologický výzkum sociálních struktur pravěku až středověku.

OBĚ FOTO: JIŘÍ MICHLÍČEK

Po obcerstvení, kterého se posluchačům dostalo na zámeckém nádvoří, navázali na výklad Erazima Koháka další přednášející. Tématu *Modernita a dnešek* se z různých úhlů věnovali Jan Kuneš (*Člověk jako subjekt, K principu modernity a jeho dnešnímu pojetí*), Václav Němec (*Filosofická reflexe politiky*), Martin Škabraha (*Křesťanské kořeny modernosti*) a Michael Hauser (*Postmoderna, fundamentalismus a hledání nového*). Sobotní program uzavřelo večerní divadelní představení studentů Filozofické fakulty MU v Brně *BRAIN MAN aneb Ať žije evoluce!* a společné setkání návštěvníků a přednášejících v Jupiter klubu.

Nedělní program věnovaný tématu *Problém tradice a její různá pojetí* zahájil Jan Zouhar přednáškou *Tradice jako sociální informace*. Vyzdvihl význam regionálních tradic jako nepsaných zákonů vznikajících spontánním sdílením společně žitého světa, které stojí za to uchovat. „Lokální tradice posiluje sebevědomí místních lidí,“ zdůraznil Jan Zouhar. Na jeho myšlenky navázal Miroslav Pauza, který hned v úvodu předeslal, že na rozdíl od svého kolegy použije teze spíše agresivní a útočné, jimiž mnohé posluchače možná rozzlobí. K diskusi týkající se naší národní hrdosti provokoval například výroky: „Kdo je Čech? Hrdina, nebo zrádce? Všichni jsou Češi!“ Nebo také: „Češi a Moravané si musí uvědomit, že jsou naprosto výjimečný národ, který teď jenom spí a neví o tom. My jsme elita, ne Němci nebo někdo jiný...“ V závěrečné přednášce věnované vztahu modernity a Platóna oslovil posluchače Karel Floss. Podle něj ten, kdo se hlásí k Masarykovi, nemůže říct, že politika je špinavá věc, a nezajímat se o ni. „Slušný člověk se zajímá o veřejnou věc,“ podtrhl Karel Floss.

Filosoficky orientovanou část programu doplňovaly další kulturní akce. Páteční regionální blok byl věnován historii Velkého Meziříčí, které v letošním roce slaví šestisté výročí udělení městských práv, a tasovskému rodákovi a významnému spisovateli Jakubu Demlovi. Volba filosofických témat i širší kulturní program musí vycházet vstříc návštěvníkům festivalu. „Když lidí vědí, o čem se mluví, tak se jim samozřejmě lépe diskutuje. Profesor Kohák vždycky něčím překvapí a doktor Pauza zase posluchače provokuje neobvyklými otázkami. Posluchači jej znali už z loňského vystoupení, takže od začátku čekali, co bude. Na malém městě je nejlepší propagace, když si lidi mezi sebou řeknou, ‚viděli jsme tohle, o tom jsme slyšeli, bylo to zajímavé, mohli jsme si tam povídat a na všechno se zeptat‘. Pak ztrácí ostych a je to pro ně zajímavé,“ řekl Milan Dufek. Podle něj přispěla k úspěchu festivalu i atmosféra historických míst, jejich architektura i akustika, která lidem umožnila, aby se cítili jinak než v přednáškovém sálu. „Velké Meziříčí je

příhodné místo pro setkání a výměnu zkušeností i mezi našimi filozofy, protože leží ve středu republiky na neutrální půdě a nepreferuje Prahu ani Brno. Zjistil jsem, že se někteří filosofové zase až tak moc osobně neznají, takže setkání na festivalu je i obohacení jejich pracovního programu,“ dodal Milan Dufek.

Letošní ročník se musel obejít bez evropských peněz a bohužel také bez cizozemských hostů: „Připravili jsme českou verzi bez zahraniční účasti, ale díky tomu, že i nadále máme partnera v italské Modeně, jsme mohli druhým ročníkem pokračovat v tradici Evropského festivalu filosofie. V současnosti spolupracujeme na přípravě společného evropského projektu v rámci grantu *CULTURA 2000*, jehož předkladatelem bude italské Fondazione Collegio San Carlo. Původně to měl být pětiletý projekt – od roku 2009 do roku 2014. Podle posledních informací bude nakonec pouze tříletý, a měl by se uskutečnit v letech 2010 až 2012,“ vysvětlil Milan Dufek. O účast na tomto projektu má podle něj zájem řada evropských měst. Účast přislíbil anglický Nottingham, francouzské město Saint Emilion, belgický Tournai, řecké město Thessaloniki a také španělská Valencie. „V jednání je ještě německý Hannover, rumunské město Cluj Napoca a další francouzské město Lille. Pro Velké Meziříčí i českou filosofii se tímto projektem nabízí jedinečná příležitost spolupráce a výměny zkušeností. To nás vyzývá, abychom uspořádali třetí ročník festivalu v podobném duchu, jako byl ten letošní,“ dodal na závěr Milan Dufek. ■

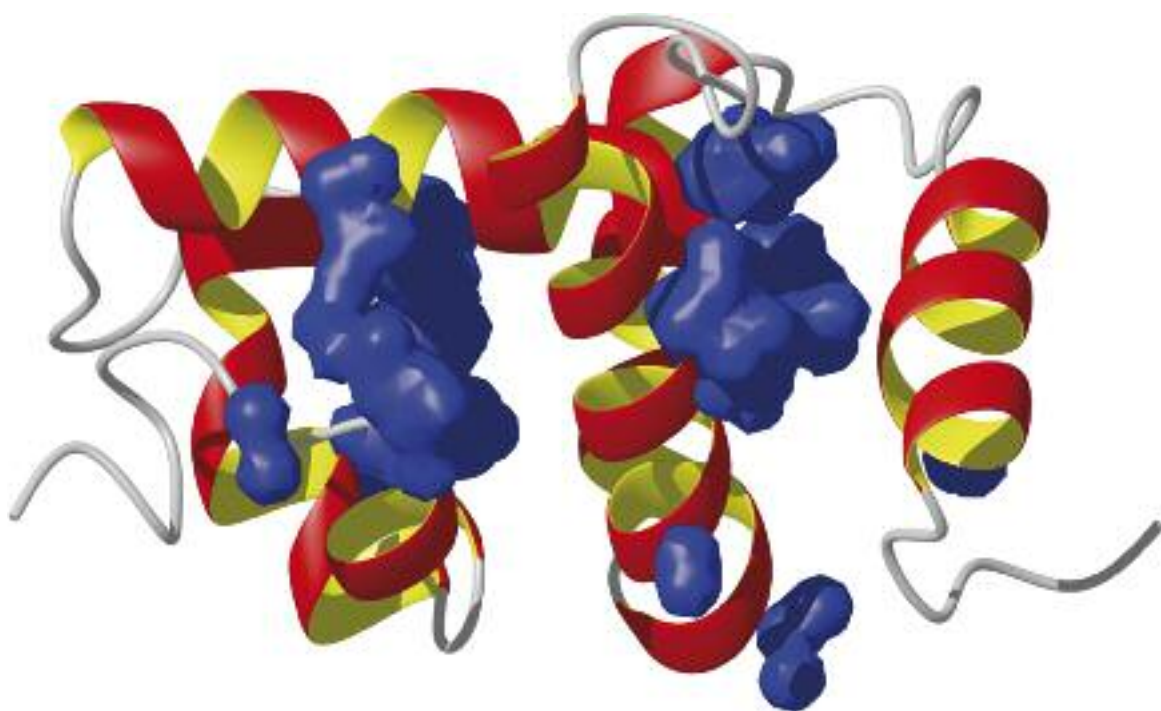
Erazim Kohák nazval své zamýšlení nad morálním a spotřebitelským pojetím pokroku vyzývavě: *Ekologické meze historického optimismu aneb jak se T. G. Masaryk a Albert Gore poprali v nebi, až oběma tekla z nosu krev a Masaryk měl natržený límeček.*

JOSEF GABRIEL,
Filosofický ústav AV ČR, v. v. i.

INTEGROVANĚ PRO STRUKTURNÍ BIOLOGII V EVROPĚ

Aktivity Evropského fóra strategie výzkumných infrastruktur (ESFRI – European Strategy Forum on Research Infrastructures) v oblasti biolékařských a biologických věd jsou v současném stavu pokryty šesti projekty. Jedním z nich je Integrovaná infrastruktura pro strukturní biologii – INSTRUCT (Integrated Infrastructure for Structural Biology). Iniciátorem a koordinátorem projektu INSTRUCT je prof. David I. Stuart z Oxfordské univerzity a Centra lidské genetiky Wellcome Trust.

3D struktura chemosensorického proteinu CSP-1 bource morušového určena pomocí NMR spektroskopie. Tento protein o molekulové hmotnosti 12,5 kDa patří do třídy bílkovin vázajících molekuly, které slouží k přenosu signálů u hmyzu. Hydrofóbní kavity indukující možná vazebná místa chemosensorických molekul jsou vybarveny modře.

Podpora zásadních zařízení a vybavení pro výzkum v Evropě by měla být realizována v nejbližších desetiletích v projektech ESFRI, které byly původně iniciovány především fyzikálními obory. V Evropě se výzkum v oblasti strukturní biologie doposud odehrával zejména v rámci individuálních institucí jednotlivých zemí, ať již za národní nebo evropské podpory. Přitom zřízení a podpora např. velkých zdrojů synchrotronového záření (synchrotronů) byla a je v posledních dvou desetiletích výborným příkladem výzkumné infrastruktury, která umožnila rozvoj různých vědních oborů. Mezi nimi také strukturní biologie, jež využívá synchrotronu především jako stabilního zdroje monochromatického rentgenového záření definovaných vlastností pro difrakční experimenty.

Strukturní biologie se snaží objasnit základní principy funkce živých systémů s využitím informací o jednorozměrné až třírozměrné struktuře biologických mo-

lekul a systémů. Experimentální techniky využívané při tomto studiu zahrnují rentgenovou a neutronovou difrakci, nukleární magnetickou rezonanci (NMR), elektronovou mikroskopii (EM), výpočetní metody a počítačové modelování společně s celou řadou charakterizačních technik, jako jsou hmotnostní spektrometrie, techniky světelného rozptylu, kalorimetrické metody, metody vedoucí k optimalizaci prostředí pro daný molekulární systém a jiné.

Metody určení třírozměrné struktury biologických molekul pomocí rentgenové difrakční analýzy a nukleární magnetické rezonance zaznamenaly v přibližně posledních 20 letech rozmach, který vedl společně s aktivitami strukturně-genomických center k exponenciálnímu nárůstu počtu deponovaných struktur v databázi PDB (viz Protein Data Bank, wwPDB, <http://www.wwpdb.org>). Využití 3D souřadnic proteinů, nukleových kyselin a jejich komplexů při studiu

složitých biologických a biochemických procesů a návrhu nových léčiv tak již zdaleka není výjimkou. Mnoho tisíc třidimenzionálních struktur biologických látek umožnilo objasnit základní principy skládání proteinového řetězce, katalytické funkce a inhibice enzymů, principy funkce antibiotik, odhalit základy transkripce a translace genetické informace, stavby a funkce virů, principy regulace buněčných procesů a pochopit řadu dalších komplikovaných procesů.

Projekt *INSTRUCT* je zaměřen na účinné zajištění výzkumné infrastruktury v evropském výzkumném prostoru právě v oblasti strukturních studií biologických látek. Koordinátor projektu prof. David I. Stuart je zároveň koordinátorem evropského projektu *SPI-NE2-Complexes*, iniciativy spojující 18 evropských partnerů v úsilí o strukturní charakterizaci komplexů biologických makromolekul, které hrají zásadní roli v oblasti lidského zdraví. Právě tento projekt, navazující na předchozí projekt *SPinE (Structural Proteomics in Europe)*, inspiroval návrh na celoevropskou podporu zásadního vybavení a technik, které jsou nezbytné pro rozvoj efektivnějšího strukturně-biologického výzkumu.

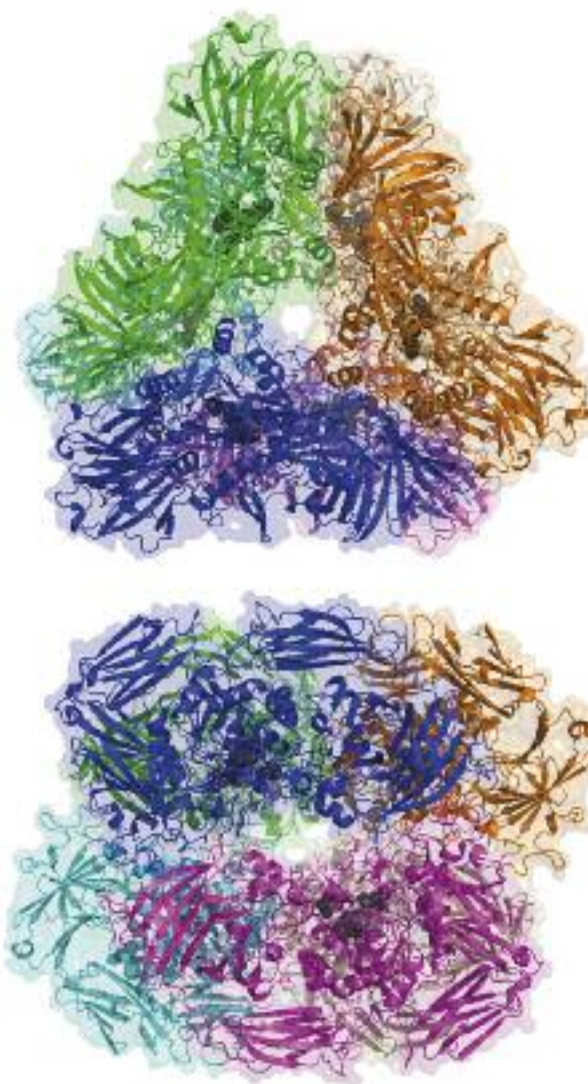
V letech 2008–2010 během přípravné fáze *INSTRUCT*, která je financována Evropskou komisí, budou definovány potřeby a vypracovány principy, podle nichž bude možné na evropské úrovni tyto potřeby naplnit. V případě úspěšné realizace této části projektu bude následovat několikaletá konstrukční fáze, tj. období budování infrastruktury, a poté operační fáze, v níž bude nutno zajistit přístup k centrálnímu vybavení *INSTRUCT*. Současná organizační struktura zahrnuje 13 partnerských a 77 asociovaných pracovišť. Projekt podporuje 29 vědeckých institucí 18 evropských zemí. Pro evaluaci současného stavu a formulaci budoucích požadavků na podobu budovaných infrastruktur vzniklo 20 pracovních skupin. Podrobnosti o projektu jsou zveřejněny na <http://www.instruct-fp7.eu/>.

Ve dnech 16.–17. října 2008 se bude v rámci přípravné fáze projektu konat otevřené setkání *INSTRUCT Open meeting* v Martinsriedu u Mnichova, které umožní širší vědecké veřejnosti vstoupit do diskuze o potřebách centrálních zařízení a služeb v oboru strukturní biologie pro následující desetiletí.

Česká republika se oficiálně připojila k aktivitám *INSTRUCT* v červnu tohoto roku a jejími zástupci jsou prof. Vladimír Sklenář v oblasti NMR a technik a dr. Jan Dohnálek v oblasti rentgenové difrakce, charakterizačních a výpočetních technologií. Ti mohou být kontaktováni s konstruktivními připomínkami nebo nároky na připravovaný projekt.

Dne 3. října 2008 se pod záštitou Biotechnologického ústavu AV ČR uskuteční v přednáškovém sále Ústavu molekulární genetiky AV ČR seminář na téma *INSTRUCT – strukturní biologie v Evropě*, na němž mimo jiné vystoupí prof. David I. Stuart. Na seminář je zvána široká vědecká veřejnost stejně jako uživatelé klíčových technik oboru a odborníci v souvisejících oblastech výzkumu. ■

JAN DOHNÁLEK,
Biotechnologický ústav AV ČR, v. v. i.,
a Ústav makromolekulární chemie AV ČR, v. v. i.,
VLADIMÍR SKLENÁŘ,
Národní centrum pro výzkum biomolekul
PF Masarykovy univerzity

Struktura enzymu β -galaktosidázy z antarktické bakterie *Arthrobacter* sp. C2-2 určená pomocí rentgenové difrakce (dva na sebe kolmé pohledy). Enzym štěpí mléčný cukr i za relativně nízkých teplot. Struktura s přibližně 54 000 nevodíkových atomů ukázala orientaci aktivních míst do vnitřní dutiny komplexu. Aminokyseliny aktivního místa jsou reprezentovány černými kuličkami, jednotlivé proteinové řetězce hexameru jsou odlišeny barevně.

ESOF 2008 BARCELONA

VŠECHNA FOTA: MARINA HUŽVÁROVÁ, ARCHIV SSC AV ČR

Ti, kteří sdílejí nutkání zjistit i prozradit, co je mezi hvězdami, co skrývají mořské hlubiny i obyčejná zem, co je běžným smrtelníkům utajeno, jak a proč všechno funguje a jak by mohlo fungovat jinak nebo lépe, jaké jsou hry a tajemství vědy, se v létě sjeli do Barcelony na největší evropský vědecký festival European Science Open Forum 2008.

Barcelonské veletržní centrum nabídlo v horkých dnech 18. až 22. července širokou škálu na paletě vědeckých, vzdělávacích a inovačních aktivit od přednášek předních badatelů, přes politické diskuze o budoucím vývoji a trendech ve vědě, výzkumu i společnosti, přes prezentace velevážených institucí z Evropy i ze vzdálených světadílů až po výstavy a interaktivní „hraní si s vědou“ pro nejmladší generaci.

Vždy, když přijedu na větší akci, mám co dělat, abych se co nejrychleji zorientovala v daném prostředí, v cizím městě i v konferenčním prostoru. Většina z nás je na tom stejně, a tak si vždy kladu otázku, proč prahneme po stále monstróznějších akcích, v nichž se nakonec ztrácíme v časoprostoru, těžko vybíráme z naddimenzované nabídky a v ní vlastně bloudíme? Přesně tento pocit mě pronásledoval v Barceloně. V debatě s kolegy jsme se shodli, že předchází ESOF 2006, který se konal v polovičním rozsahu v Mnichově v prostorách konferenčního centra a rozlil se také do přilehlého nesmírně zajímavého muzea a částečně i do ulic centra, měl tvář. V pořadí třetí *European Science Open Forum*,

jež uspořádali Španělé v areálu Fira de Barcelona, už nabral takových rozměrů, které celek rozostřují. Přestože konferenční centrum postavené na počátku minulého století leží nedaleko centra Barcelony pod kopcem Montjuïc, turisté jej většinou míjeli míříc od Španělského náměstí Plaça Espanya rovnou vzhůru k fontáně, ještě výš k zámku, v němž sídlí národní galerie, nebo o kousek dál na prohlídku olympijského areálu z roku 1992. Ani nasměrování k dějišti *ESOF* od stanice metra a autobusů nebylo dokonalé, tudíž ani nepřekvapilo, když mě kousek od vchodu s viditelnou úlevou zastavila paní, že si všimla mé visačky, a zda jí poradím, kudy se dostanu na *ESOF*.

ESOF 2008 řídili prezident Euroscience prof. Enric Banda ze Španělska a Ingrid Wüning Tschol, vedoucí oddělení vědy nadace Robert Bosch Stiftung. Výbor pro vědecký program vedl emeritní profesor University of London sir Colin Berry. Pořadatelství *ESOF 2008* se zhostilo Euroscience (organizace sdružující téměř dva a půl tisíce členů ve čtyřiceti evropských zemích ze sféry vědecké, univerzitní, obchodní i laické) ve spolupráci s místní Katalánskou

nadací pro výzkum a inovace, která je nevýdělečnou organizací koordinující katalánskou vědu a výzkum, jejíž předsednictvo tvoří katalánské úřady a několik soukromých organizací.

Jakožto „otevřený“ festival vědy oslovuje *ESOF* co nejširší obecnost i účastníky. Vedle plenárních zasedání věnujících se „vědecké politice“, otázkám financování a budoucnosti vědy, přednášek na nejvyšší odborné úrovni, které pronášejí nositelé Nobelových cen, v programu nechybějí stánky vědeckých, vzdělávacích i komerčních institucí, evropských a rovněž regionálních úřadů, široké veřejnosti se pak prezentují nejrůznější volnočasová sdružení, studenti všech typů škol a dokonce i žáci věku skutečně útlého. Stejně tak různorodé je i obecnost. Zatímco mnozí cíleně vyhledávají témata a mluvčí, spousta lidí bloumá mezi stánky a zastavuje se u těch, kterým se podařilo zaujmout nápadem, designem, čímkoli. I vědu prodává – podobně jako zboží – způsob, jakým je nabídnuta. Zaujmout mezi třemi tisíci účastníků na největší události svého druhu v Evropě není jen tak. A debata o vědě, o spojení vědy s obchodem i politikou atd. nezůstala pouze

na starém kontinentě, nýbrž se otevřela i mimo-evropským účastníkům např. z Asie.

Festival se „opíral“ o deset ústředních témat, která se soustředila na lidskou mysl a chování, „velmi velké a velmi malé“, otevřenou společnost a otevřenou vědu, inženýrství těla, aktuálně se zabýval tím, co máme jíst a jak máme vypadat, jak zlepšovat energetickou bezpečnost, jak čelit globálnímu oteplování, vědou a inovační politikou. Vytvořil galerii průnikům vědy a umění nebo se snažil vidět zisky a výdaje vědeckého bádání a jak o tom všem komunikovat.

U příležitosti zahájení konference pohovořil nositel prestižní ceny Asturias Award za výzkum malárie, španělský vědec Pedro Alonso, na téma *Výzvy globálního zdravotnictví*. Zdůraznil, že se díky stále lepší zdravotnické péči ve všech částech světa prodloužila délka života během minulého století o neuvěřitelných 25 let, a připomněl vymýcení černých neštovic jako největší lékařský úspěch všech dob. Poté už pokrývaly každodenní paralelní sekce všechna témata. Hlavními mluvčími byli: izraelský nositel Nobelovy ceny za chemii Aaron Ciechanover z *TECHNION* v Haifě, který prozradil, *Proč naše proteiny musejí zemřít, abychom my mohli žít?*, Marcus Du Sautoy z oxfordské univerzity otevřel diskusi na téma *Matematika: tvořivé umění nebo užitečná věda?*, americký vědec Richard J. Roberts zavzpomínal v přednášce *Rebel bez příčiny* na svou kariéru před získáním Nobelovy ceny za medicínu v r. 1993, Eva Beyer-Fluckiger z Polytechnického institutu v Lausanne vysvětlila, že věda o komunikaci vznikla v r. 1948 díky americkému matematikovi Claude Shannonovi. Mimo dvanácti ústředních přednášek k nejrůznějším tématům bylo možno si vybrat z 85 zasedání, z nichž dvě třetiny se týkaly výzev (calls for proposals), vše doplňovaly doprovodné akce v jiných lokalitách, výstavy apod.

Letní španělské slunce žhnulo a sálalo, čemuž nemohla zabránit ani střecha výstaviště, takže nakonec posluchači začali v přeplněném programu vybírat nejen podle zajímavosti mluvčího, ale také podle výkonnosti klimatizace v tom kterém sále.

Českou republiku tentokrát jako jediný reprezentoval v doplňujícím programu projekt Akademie věd ČR *Otevřená věda* se studentskou popularizační prezentací *Rainbow as a bridge to stars*. Lenka Corlanová, Šárka Gregorová a Matěj Peterka (foto na str. 24) s dalším týmem v ní hosty seznámili se svým výzkumem a základními badatelskými problémy svých oborů. Jejich vystoupení doprovázel komentářem Michael Londesborough z Ústavu anorganické chemie AV ČR, v. v. i.

Vědění by mělo být výkladní skříň lidstva. Ono vlastně je. Jenomže je skromně skryto za výslednými produkty badatelského úsilí, ať už jsou to staré známé nylonky, nebo moderní mikročipy v důmyslných a přitom dnes tak běžných počítačích a mobilech, výrobky stále intenzivněji využívající nanotechnologie, geneticky upravené rostliny nebo běžné léky. Naše pohodlné žití je postaveno na vědeckých pilířích.

Pohled na obchodní centrum v Barceloně z promenády Rambla

Futuristický vzhled některých expozic byl fotogenický. Početné obecenstvo přilákal temperamentní projev výkonné ředitelky Evropské vědecké nadace (European Science Foundation) Marji Makarow při její prezentaci (foto uprostřed).

V Barceloně i již zmiňovaném Mnichově jsme se průběžně setkávali s členem předsednictva Akademické rady odpovědným za řešení koncepčních otázek integrace AV ČR do Evropského výzkumného prostoru **Janem Hrušákem**. Zeptala jsem se, jaké dojmy si odváží z Barcelony a zda by mohl pro naše čtenáře oba festivaly porovnat.

Během debaty při společné cestě na ESOF jste zdůraznil, jak je nezbytné stále udržovat kontakty a „být vidět“. Témata konferencí i mluvčí na nich se stále opakují, přesto je nezbytné nutně se těchto akcí osobně účastnit, budovat kontakty a setkávat se s lidmi. Co se vám na ESOF

v Barceloně nejvíce líbilo, co vás zaujalo a co se vám naopak nelíbilo?

Nevím, jestli jsem použil spojení „být vidět“, ale zdá se mi nesporné, že se v oblasti evropské vědní politiky pohybuje poměrně omezené množství lidí. Neformální setkání s nimi nad rámec oficiálního programu akcí je vždy důležitým doplňkovým zdrojem informací. Jednou z mých motivací, proč jsem se této akce zúčastnil, bylo hledání vhodných řečníků na vědecké akce, které se budou pořádat v rámci českého předsednictví Rady EU na jaře příštího roku. Také z tohoto pohledu byla účast na *ESOF 2008* velmi úspěšná. Tím se dostávám k vaší vlastní otázce. *ESOF 2008* v Barceloně mělo těžší-

tě jednoznačně posunuté do oblasti dialogu o různých aspektech vědní politiky a bylo přímo nabito informacemi. Organizátorům se podařilo získat velmi zajímavé řečníky do plenárních sekcí, stejně jako sestavit diskusní platformy kolem vybraných okruhů evropské vědní politiky a celé zasadit do rámce doprovodných akcí pro širší veřejnost. Nechci teď hodnotit, zda se mi líbila více přednáška toho či onoho nositele Nobelovy ceny, nebo zda pro mne byly zajímavější závěry diskusního panelu k některé z palčivých otázek evropské vědní politiky. Svou hodnotu měly i prezentace na výstavní ploše či další doprovodné akce. Na obecné úrovni bylo *ESOF 2008* jistě velkým úspěchem a jediné, co bych snad drobně kritizoval, byl příliš široký záběr akce a z toho vyplývající nutnost velkého množství paralelních aktivit. I když většina akcí probíhala pod jednou střechou, nebylo sestavení harmonogramu účastí triviálním problémem.

Jak byste porovnal letošní ESOF v Barceloně s předcházejícími ročníky ve Stockholmu a Mnichově?

Já jsem se v minulosti účastnil pouze *ESOF 2006* v Mnichově a moje možnost srovnání je tedy poměrně omezená. Jediné, co se snad odvážím říci, že obě setkání byla zcela jiná. Zdá se mi, že akce v Mnichově byla zaměřena mnohem více na interakci s laickou veřejností a byla také mnohem rozmanitější. *ESOF 2006* probíhal v podstatě po celém městě a popularizační aktivity probíhaly i v místech, kde by je nikdo nečekal. Nechci spekulovat, zda to bylo tím, že jedním z organizátorů byl prof. Heckel z Mnichovského technického muzea, nebo zda se

zde projevilo rozdílné pojetí vědy ve společnosti. Faktem je, že z Barcelony jsem si odvezl mnohem více informací a z Mnichova mnohem více zážitků. Toto porovnání je ale velmi zjednodušující a také zabarveno čerstvou vzpomínkou na *ESOF 2008*.

Sešli jsme se mj. na prezentaci Otevřené vědy – projektu, který vznikl na půdě AV ČR. Mohl byste jej zhodnotit?

Projekt *Otevřená věda* hodnotím dlouhodobě veskrze pozitivně. Na obecné úrovni je neoddiskutovatelným faktem, že jakákoliv aktivita vedoucí k podchycení zájmu mladých lidí o vědu je činností velmi žádoucí. Nad rámec tohoto jsem byl ale velmi překvapen zaujetím a nadšením, se kterým studenti prezentovali výsledky své vědecké práce. V popularizačně pojatém vystoupení bylo zcela zřejmé, že nezávisle na tom, jakou další profesní kariéru si ve svém dalším profesním životě zvolí, tak je práce na projektu *Otevřená věda* silně ovlivnila a obohatila. V souvislosti s *ESOF 2008* je třeba zdůraznit, že projekt OV byl jedinou prezentací z České republiky a že nám mladí lidé v Barceloně zcela jistě ostudu neudělali.

Těžko dnes hledat hranici mezi vědou, uměním, kulturou, ale i sportem. Vše je provázané a neexistuje jedno bez druhého. Všechno bylo vědě a umění věnováno jedna z ústředních sekcí. Mikroskopická zobrazení převedená do grafik, statické výpočty jako umělecké dílo, biologické zkoumání jako nekonečná báseň. I to byl *ESOF 2008 Barcelona*. ■

(Pokračování)

MARINA HUŽVÁROVÁ

Snímek vlevo dole zachycuje české studenty prezentující projekt „Duha jako most ke hvězdám“, který už letos představili také v Izraeli. V pozadí se zájmem přihlíží pokusům Jan Hrušák. ←

Monumentální vstup s věžemi z náměstí Plaça Espanya zve k výstavišti a dál k fontáně, kulturnímu centru Caixaforum, pavilonu Mies Van der Rohe, skanzenu Poble Espanyol, kde všude se konaly doprovodné akce.

O SVOBODĚ SLOVA

Mnohokrát jsem uvažoval o významu a smyslu tohoto ménu čili myšlenky zhuštěné až do hesla nebo fráze. Jeho smyslem se samozřejmě zabýval bezpočet velkých hlav, ale svědectví necht' nám poskytnou historikové myšlení, jsou-li jací.

Podle mého názoru svobodu slova v poslední době vystihl nejlépe Irving Stone ve své vrcholné knize *Soud nad Sokratem*, která se stala v USA bestsellerem. Hluboký a kritický znalec Ameriky Stone, autor u nás známého životopisu Jacka Londona i méně známého díla *Clarence Darrow se obhajuje* přesvědčivě ukázal, jak se Amerika ubránila diktatuře monopolů, a to hlavně zásluhou zakořeněné nezávislosti soudců. Irving Stone se hned v úvodu své knihy o Sokratovi a jeho souzení – čtení plného originálních pohledů a úvah – zamýšlí nad významem svobody slova. Praví: „Když jsem odešel do důchodu (trpěl anginou pectoris), rozhodl jsem se studovat svobodu myšlení v lidské historii – ne svobodu obecně, která je tak nejednoznačná a může být ztotožňována se svobodou silných využívat slabé, ale svobodu myslet a mluvit.“

A právě s ní to bylo asi od začátku lidského rodu ošemetné. Lze odhadnout, že kdo neposlouchal vedoucího samce lidské tlupy, ten se se zlou potáhal. Že to nebyla jen ošklivá kousnutí, se nepřímo dozvídáme ze studia chování šimpanzů, kteří jsou geneticky našimi nejbližšími příbuznými. Dalším zalidněním úrodných oblastí vystřídali náčelníky tlup mocní králové a bohové a jejich služebníci. Jinakost názoru vyžadující určitou svobodu slova se začala skrytě objevovat i v despociích, to ponechejme zasvěceným. Pro mne dosáhli vrcholu lidského myšlení Židé, kteří (jak praví Bible) vynalezli, že se člověk (asi ne vždy a ve všem) může hádat i s Bohem. Ani bych si snad nedovolil se o tom zmínit, kdybych neměl příležitost na jednom z Fór Václava Havla, kam přijížděla světová myšlenková elita, hovořit s Ellie Wieselem, jedním z klíčových izraelských myslitelů, jehož díla byla přeložena i do češtiny. Emfaticky mi potvrdil, že se s Bohem dohaduje, ale přesto v něj věří. Dotázal jsem se, zda připouští, že představa Boha zahrnuje podstatu pozitivní lidské zkušenosti. Místo odmítavé odpovědi mi potvrdil, že o tom přemýšlí.

Obrovský milník na cestě ke svobodě slova představovalo klasické Řecko. Vrcholu dosáhl Sokra-

tes, před jehož kritikou se neschovali ani bohové, ani vládci a vlády včetně demokracie. Škoda, že sám nepsal, ale i tak byl odsouzen. Také anglo-česká reformace, velcí filosofové v posledních stoletích, racionalismus, americká a francouzská revoluce tvořily mezníky. Nezapomeňme ani na Guttenberga.

Překročíme všechna tato období a přistaňme na začátku minulého století. Tehdy T. G. Masaryk usiloval, i s osobními riziky, o svobodu kritického slova v bojích o *Rukopisy*, což jej stálo redaktorství v Ottově naučném slovníku. Po vzniku první republiky boje pokračovaly dále a proslavil se v nich F. X. Šalda, který, aby mohl psát, co si myslí, založil svůj *Zápisník*. Dokonce když viděl, jak jsou publikační možnosti ultralevice omezovány, předal svou *Tribunu* Juliu Fučíkovi. Bylo by velkým omylem domnívat se, že se tím Šalda stal protektorem Fučíka. Ba naopak, zkritizoval ho až na kost ve své úvaze o víře uhlířské, stejně tak jako leninství Gorkého (i práce může být opiem, nejen náboženství). Vrcholu ovšem dosáhl až před svým skonem v úvaze *Ve věku železa a ohně*, ve které na základě hlubokého a kritického rozboru sovětských oficiálních tiskových materiálů vydaných o procesu s tzv. trockisty odhalil hrůznost stalinského teroru a srovnal jej s terorem nacistickým. Tato vynikající stať snad doposud nebyla přeložena do angličtiny, i když jasně dokazuje, kam až v roce 1936 viděl myslící a nezávislý český veleintelektuál.

Během tří let po 2. světové válce až do neslavného Února se k nám opět, i když v dost cezené formě, dostávaly informace o světě. Jako gymnazista jsem tehdy v tomto radostném údobí nasál mnoho myšlenek, které ovlivnily celý můj život. V éře Pražského jara konečně došlo k lámání krunýře cenzury a k boji o svobodu slova. Následovala tzv. normalizace, o níž jsem psal jinde.

Rok 1989 představoval další předěl, který si získal celonárodní podporu. Nastala vytoužená svoboda slova. Tisklo se a říkalo kdeco, ale často bez hlubšího uvážení a promyšlení možných důsledků. Později se denní tisk začal pozvolna komercializo-

FOTO: LUDĚK SVOBODA, ARCHIV SSC AV ČR

vat a ztrácet na obsahu a opravdové kritičnosti. Např. i ilegální *Lidové noviny* zveřejňovaly promyšlené rozborů (kupř. od L. Hejdánka *O kompromisu*), se kterými se v letech po jejich legalizaci setkáváme čím dál méně. V době dělení státu odsunuly mezi dopisy redakci myšlenku Hejdánka, že vyjma tradičních národností by se měla uvádět i národnost československá. Šlo tehdy o „maličkost“, která však znamenala zachování státu. Osvícena byla ještě doba redaktorování Petrušky Šustrové, posléze je vyslyšen jen hlas, který vyhovuje vydavatelům novin. Možná až na výjimky.

S rozšířeným deníkem *Dnes* mám osobní zážitky zásluhou jeho hlavního komentátora Martina Komárka. Setkal jsem se s ním na společné schůzi volených zástupců pracovišť ČSAV, která se usku-

tečnila po listopadu 1989 ve Filosofickém ústavu v Jilské ulici. Tuto schůzi řídil a o demokracii a svobodě – tedy i tisku – horlil pan Komárek. Když jsem prolistoval několik čísel jeho novin, nenalezl jsem jediný třeba kritický komentář k těmto tématům.

Proč došlo k takovým změnám ve způsobu psaní denního tisku? Bezpochyby k tomu přispěl konkurenční boj o čtenáře a o přežití, jehož důsledkem je vytvoření tenké stěny mezi bulvárem a deníky. Je to asi celosvětový jev, neboť od člověka pospíchajícího do práce nelze očekávat, že bude číst úvahy. Přesto bychom takový deník potřebovali, jak nám ukazuje zkušenost jiných kulturních států. Naštěstí si týdenní nebo měsíční tisk zachovává daleko lepší úroveň než tisk denní.

Jaký vlastně měla po roce 1989 osud hlásná trouba normalizátorů – denní tisk? Kdo jej privatizoval a jak s majetkem naložil? Kdo je vlastníkem dnes a jak noví majitelé ovlivňují jeho obsah a přes koho? Co znamená poznámka, že článek nevyjadřuje stanovisko redakce? Jaké (nebo jaká) stanoviska redakce

vůbec má? A jsou i další otázky. Téma pro disertační práci v oboru politologie s příslibem, že její autor práci ve vedoucích denících nedostane...

Boj o tzv. svobodu slova, zvláště tisku, zůstává aktuální všude. Redakční rady časopisů by se měly pravidelně obměňovat, aby se předešlo vytváření vzájemně se podporujících klik a časopis se otevřel i novým lidem a aktuálním tématům.

A jak je tomu ve vědě? Nejsolidnější jsou časopisy mezinárodních vědeckých, zvláště anglo-amerických společností. Přijatou práci hodnotí dva až tři nezávislí recenzenti podle originality, průkaznosti, jasné dikce a dalších kritérií. Své posudky pošlou každému autorovi s kritickými připomínkami (které musí autor respektovat) a rozhodnutím o přijetí nebo odůvodněným odmítnutím. Ty takzvaně nej-

FOTO: STANISLAVA KYSELOVÁ, ARCHIV SSC AV ČR

Svoboda slova a požadavek na zrušení cenzury byly jedním z ústředních motivů Pražského jara, o čemž svědčí i záběry z výstavy ve Valdštejnské zahradě.

prestížnější, jako *Nature* a *Science*, se stávají vlastně týdeníky, které jen občas publikují opravdu zásadní práce – často v nečitelně zkratkovité verzi – a jejich věhlas je založen spíše na minulé reputaci. Zůstávají velmi atraktivní zvláště proto, že zveřejňují hutné, skvělé a čitelné, přehledné články z různých vědních oborů. Úspěšně s nimi však soupeří informačně hutnější, i když delší přehledové řady *Pokroků (Advances)* v jednotlivých oborech. V jejich vedení jsou různé zájmové skupiny vědců, ale také zájmy prestižní a komerční, proto k nim přistupují s jistou dávkou opatrnosti. Přesto si *Nature* zaslouží pochvalu. Publikuje vysoce kritické články o plánování vědy v EU. Přestože nedává prostor každému, dala ho člena Americké akademie věd Peteru Duesbergovi, který hájí scestné názory, že AIDS není způsoben retrovirem HIV. Jeho názor by mohl zapříčinit katastrofální civilizační dopady, neboť někteří afričtí činitelé začali uvažovat o zrušení epidemiologických opatření. Duesberg se v *Nature* samozřejmě setkal s nemilosrdnou kritikou kolegů. Ovšem to patří ke svobodě slova.

Ve svém článku jsem se pokusil vyjádřit svůj pohled na svobodu slova, kterou pokládám za vrchol lidského snažení. V každé opravdové demokracii se o ni vede na různých úrovních nepřetržitý zápas. Je to zápas mocných, někdy opřeny i o státní apa-

rát nebo zájmy dravé finanční elity, která ovlivňuje, o čem a jak se píše. Na druhé straně jsme my, obyčejní čtenáři, pozorovatelé a komentátoři. Ideálem zůstává alespoň vyváženost obou stran.

Ptáte se, proč biolog zasahuje do problémů obecných? Protože ti, kdo by do nich zasahovat měli, tak většinou nečiní. A ani přírodovědci nemusí být idióty ve starořeckém slova smyslu. Dva pohledy z minulosti: Jan Evangelista Purkyně, za nímž stojí celá řada objevů, mezi kterými se trpětí nezávislý objev buňky, byl zvolen českým poslancem a jeho váha byla respektována i německy mluvícími obyvateli českých zemí. V poslanecké řeči k tiskovému zákonu uvedl: „Svobodný ruch veřejného mínění, svoboda tisku jsou nevyhnutelné podmínky takového vyvíjecího spolupůsobení národův, a opozice, kterouž zřízení absolutní trpětí nemůže, je nezbytným požadavkem života konstitučního, je nejjistějším zaručením řádného postupu ve státech ústavních.“

Další osobnost – Emanuel Rádl, který publikoval řadu prací z fyziologie hmyzu – se později soustředil na historii biologie i evropského myšlení. Jeho *Dějiny biologických teorií*, které nedávno znovu vyšly, představují monumentální dílo dramaticky zachycující zápasy o poznání podstaty živého světa. Rádl aktivně a kriticky participoval i na vyjasňování mnohých stránek veřejného a politického života republiky.

Před válkou i v prvních letech po ní vydával Václav Černý *Kritický měsíčník*, kolem něhož shromáždil to, co zbylo z české inteligence, včetně přírodovědců. Získal si právem obrovský respekt.

Proč by *Akademický bulletin*, který představuje nezávislý časopis akademické obce, nemohl navázat na tuto tradici? Vyjma zpráv o dění v Akademii, které jsou nutné (i když někdy nudné), jej může obohatit pár stránek úvah a kritiky. Rád tomu dopomohu. ■

JAN SVOBODA,
Ústav molekulární genetiky AV ČR, v. v. i.

FRANCIE V ČELE EVROPSKÉ UNIE

Francie se staví k předsednictví EU, které převzala 1. července 2008 od Slovinského předchůdce, ambiciózně. Slovinská ministryně školství a výzkumu Mojca Kucler Dolinar považuje práci v oblasti výzkumu za velmi úspěšnou. Zejména díky tzv. Lublaňskému procesu, který se podílí na budování ERA.

Za úspěch lze označit zvolení Budapešti za sídlo nově vznikajícího Evropského technologického a inovačního institutu, prohloubení vztahů s Ruskem, jež by se mohlo v budoucnosti stát asociovaným státem k 7. RP, nebo ustanovení společné technologické iniciativy *Vodík a palivové články*.

Francie je odhodlána v budování ERA pokračovat a znovu nastartovat jeho efektivní fungování. Cíle francouzského předsednictví jsou totožné s prvním stadiem Lublaňského procesu postaveným na pěti iniciativách EK: *strategii společného programování* – 85 % financování VaV pochází stále z národních či regionálních zdrojů. Je nezbytné efektivněji využívat finanční zdroje a společnými silami řešit výzvy, jimž čelí všechny členské státy (např. v oblasti změny klimatu, zdraví, energie atd.); *nařízení týkajícím se evropského právního rámce pro budování a fungování výzkumných infrastruktur*, které jsou považovány za jeden ze základních kamenů budování ERA a společné strategické vize; *spolupráci v oblasti profesní kariéry výzkumných pracovníků* – Francie má v úmyslu zvýšit kvalitu univerzitního vzdělávání. Jednou z priorit je mobilita vědeckých pracovníků s důrazem na mobilitu mladých lidí v rámci různých školení; *doporučení týkajícím se správy duševního vlastnictví*, které je v rámci konkurenceschopnosti EU důležitým tématem. Chránit duševní vlastnictví potřebují nejen malé a střední podniky, ale i jiné inovativní subjekty; *strategii mezinárodní spolupráce v rámci Evropského výzkumného prostoru*.

Francie se hodlá inspirovat Strategickým energetickým technologickým plánem (tzv. SET Plan), který stanoví ambiciózní cíle využívání obnovitelných zdrojů energie v EU do roku 2020. ERA nabízí řešení velkých výzev, v nichž si každý členský stát ponechá možnost aktivně se účastnit řešení té či oné priority. Identifikace těchto velkých priorit bude základem nové podoby ERA. Aby mohly být priority úspěšně řešeny, budou je doprovázet různé akce, definice programů (základní faktory, krátkodobé a dlouhodobé cíle, technologie atd.) a koordinace rozpočtů.

Je nutno, aby se do jejich řešení zapojila nejlepší výzkumná centra a aby regionální autority vytvořily pro výzkum v daných oblastech kvalitní prostředí.

Francouzské předsednictví má jako jednu ze svých oborových priorit vesmír, v němž EU dosahuje viditelných výsledků, avšak neobejde se bez inovací.

Zaměří se zejména na program GALILEO, který se oproti původnímu záměru nestal „public-private partnership“, ale je stále financován EK, a program Globálního monitoringu životního prostředí a bezpečnosti – GMES.

Za francouzského předsednictví se v oblasti VaV uskuteční např. tyto konference: *The European Research Council for a policy of excellence: the first award winners pave the way* – 7. 10. 2008, Paříž; *Europe against Alzheimer's disease* – 30.–31. 10. 2008, Paříž; *Young researchers in Europe* – 20.–21. 11. 2008, Rennes; *ICT* – 25.–27. 11. 2008, Lyon; *Manufuture* – 8.–9. 12. 2008, Saint Etienne; *Major infrastructures for research* – 9.–11. 12. 2008, Versailles – Saclay.

Zda se Francouzům podaří cíle splnit, uvidíme koncem letošního roku. V první polovině příštího roku bude v načaté práci pokračovat ČR.

ČESKÁ VĚDA NA STREET FESTU

Stálé zastoupení ČR při EU v Bruselu uspořádalo 12. června 2008 pod záštitou ministra zahraničí Karla Schwarzenberga již druhý *Street Fest* jakožto prezentaci českých regionů a subjektů pro belgickou veřejnost v rámci festivalu před Českým domem na ulici Caroly. Stánek Kanceláře CZELO a VŠCHT Praha seznamoval kolemjdoucí s výsledky českého výzkumu. Ing. Anna Mittnerová a prof. Jana Hajšlová informovaly o výsledcích VŠCHT Praha a projektech, do nichž se škola v rámci 6. a 7. RP zapojila.

Vítěz kvízu o českém výzkumu a vývoji, který pro účastníky *Street Festu* připravila Kancelář CZELO, si odnesl dárkový koš, na nějž přispěla všechna česká regionální zastoupení v Bruselu a Technologické centrum AV ČR. Příští *Street Fest* se bude konat na nejznámějším bruselském náměstí Grand Place a slavnostně ukončí české předsednictví v Radě EU. Šanci se prezentovat v centru EU bude mít daleko více českých vědecko-výzkumných subjektů. ■

TÁŇA PERGLOVÁ,

CZELO – Česká styčná kancelář pro VaV, Brusel,
Technologické centrum AV ČR

VÁCLAV RABAS

Netradičně pojaté zátiší zachycuje běžné ovocné plody jako jablka, hrušky a švestky rozložené volně po desce stolu. Výrazně podélný formát a zřejmá nahodilost aranžování jednotlivých plodů v rámci celkové kompozice podtrhují až snovou atmosféru výsledného celku.

Obráz charakterizuje výrazná barevnost kontrastující s neutrálním pozadím a zájem o postžení objemové kvality jednotlivostí v jejich obecnosti. Na druhé straně si přitom uvědomujeme velmi intimní vztah autora k tématu, jakési smyslové vzrušení nad něžností věcí a lyričnost pojetí, ve kterém se soudržnost hmot a objemů vybavuje v oparu důvěrného rozechvění. Autorem obrazu je Václav Rabas a jak název napovídá, komponoval zátiší ovoce z vlastního sadu, který sám v rodných Krušovicích vysázel a rouboval po celý svůj život. Obraz je datován do roku 1943 (signatura vpravo dole), do válečných let, ve kterých se umělec programově zaměřil na velmi úspěšné až baladicky smutné motivy důvěrně známé krajiny a velmi intenzivně se věnoval i cyklické tvorbě jednoduchých a jakoby záměrně prostých a nepatetických zátiší. Pendantem tohoto obrazu jsou například díla *Jitčina jablíčka*, *Marjánčina jablíčka*, *Třešně*, *Zátiší s ořechy* či rozsáhlá série *Selských zátiší*, jejichž jediným tématem je většinou pecen chleba, jakýsi symbol domova, rodné hroudy a přežití. V době, kdy Václav Rabas obraz maloval, byl zralým umělcem ve věku 58 let, uznávaným a známým českým krajinářem a starostou Umělecké besedy.

Václav Rabas se narodil 13. listopadu 1885 na samotě v Pečárkovském mlýně v Krušovicích, kam se přišel jeho otec z rodu mlynářů a prášků. Po studii na reálce v Rakovníku se neúspěšně pokoušel o přijetí na UMPRUM, po absolvování vojenské služby a soukromém uměleckém studiu byl v roce 1906 přijat na Akademii výtvarných umění v Praze. Z přípravy přešel do ateliéru Hanuše Schwaigera, ale studia nedokončil a byl vyloučen po té, co v tisku kritizoval konzervativní poměry na Akademii. Povzbuzen kladnými reakcemi na své práce vystavené na školní výstavě (mj. od V. V. Štecha) vstoupil do výtvarného odboru Umělecké besedy a spolu s kolegy Karlem Boháčkem a Vlastimilem Vokálkem a dalšími přispěl k modernímu směřování tohoto tradičního spolku založe-

ného již roku 1863. Roku 1912 dokončil svá studia na AVU u prof. Maxe Švabinského a rozhodl se zásadně změnit svůj dosavadní život. Následujícího roku se rozhodl odejít z Prahy a natrvalo přesídlit do Krušovic, kde si vybudoval vlastní dům, oženil se s dcerou správce zdejšího hospodářského dvora Hermínou a odjel na studijní cestu do Paříže.

S lehkým zraněním se mu podařilo vyreklamovat se z bojišť první světové války a cele, bezvýhradně, obklopen mladou rodinou a zázemím domova, který vlastnoručně vybudoval, se věnoval malířské a sochařské tvorbě. Tématem jeho celoživotního díla se stal mikroregion jeho rodného kraje, táhlá pole, malebné kopce a ovocné sady a chmelnice na Rakovnicku. Takřka denně vycházel do pleneru a zachycoval přímo přírodní realitu v proměnách ročních dob. Od počátku své tvorby však chápal tuto krajinu symbolicky jako symbol domova a života v monumentálních vizích svých obrazů doplněných figurální stafáží např. v cyklech *Rozsévačka*, *Obilí*, *Chleba* či *Maminka*. Jako současník slavných umělců ze Skupin *Osma* a *Tvrdošíjn* byl Václav Rabas poučen moderním francouzským uměním a odkazem Cézanna, Dautiera či Deraina, jejichž díla poznal na výstavách v Praze i na své cestě do Paříže. Zcela programově šel však svou vlastní cestou, zdánlivě méně elegantní, efektní a internacionální, ale o to hlouběji zakotvenou v rodné zemi a tradici Mánesa, Purkyněho a Alše. Tento svébytný solitér nakonec našel svoje místo mezi kolegy ve spolku Umělecká beseda. Patřili mezi ně životní druzi Vlastimil Rada, Vojtěch Sedláček, Josef Čapek, Rudolf Kremlíčka, Jan Zrzavý, Miroslav Holý či Jan Slavíček. Zpočátku jednatel, později předseda výtvarného odboru tohoto spolku se v roce 1937 stal jeho starostou, podílel se na výstavbě Spolkového domu s Alšovou výstavní síní v pražské Besední ulici a redigoval časopis *Život*. Byl členem *Spolku českých grafiků Holar*, reprezentoval československé umění na *Bienále* v Benát-

Z MÉ OVOCNÉ SKLIZNĚ

OLEJ NA PLÁTNĚ, 54,5 x 94 cm, 1943

kách a z titulu starosty UB organizoval řadu velkých podnětných výstav v Praze. V roce 1945 byli Rabas spolu s Ludvíkem Kubou, Maxem Švabinským a Václavem Špálou oceněni jako první výtvarní umělci titulem *národní umělec*. Zemřel 26. října 1954 ve věku 69 let na opakovaný záchvat mrtvice, který ochromil jeho uměleckou tvorbu v posledních letech života.

Obraz, který je v soupisu uměleckých děl Akademie věd uváděn pod mírně pozměněným názvem *Z mé ovocné zahrádky*, se do této instituce dostal s největší pravděpodobností nákupem ze soubor-

né posmrtné výstavy umělce, která byla uspořádána v Jízdárně Pražského hradu v roce 1956 a kde je uváděn v katalogu. Dílo bylo publikováno v obou zásadních autorových monografiích od Karla Šourka (1946, obr. XVII) i Jiřího Kotalíka (1961, obr. XXX) a představuje velmi charakteristickou, ale zároveň i velmi osobitou ukázkou z tvorby jednoho z hlavních protagonistů moderní české krajinomalby. ■

JIŘÍ T. KOTALÍK,
Akademie výtvarných umění

KAREL GUTH

(1883–1943)

Od smrti významného českého archeologa a historika Karla Gutha uplyne 21. září t. r. 125 let. Jeho vědecký zájem se nesl několika směry.

Působení v památkovém úřadě a v muzeu ho přivedlo k problematice památkové ochrany, které se dlouhá léta aktivně věnoval v Klubu Za starou Prahu coby člen Památkového sboru hl. města Prahy či výboru hradu Karlštejna. Neméně významná byla jeho muzejnická práce v Národním muzeu, kde vedl své oddělení až do odchodu na odpočinek roku 1942 a v němž prováděl soustavnou inventarizaci a instalaci historicko-archeologické sbírky.

Po studii na gymnáziu v Žitné ulici se v letech 1902–1907 pustil do studia práv na pražské univerzitě. U práv ale nevytrval a začal studovat dějiny umění a obecný dějepis jako žák profesorů Karla Chytila, Gustava Friedricha, Josefa Pekaře a Josefa Šusty. Zejména u posledních tří si osvojil přísně kritickou metodu pro své budoucí medievalistické bádání. Po promoci byl od roku 1915 zaměstnán v Zemském památkovém úřadě v Praze, v roce 1917 však přešel do historicko-archeologického oddělení Národního muzea. Roku 1935 se na Karlově univerzitě habilitoval z dějin umění. Za Guthova vedení se sbírky Národního muzea neobyčejně rozrostly a dočkaly se roku 1923 nového uspořádání podle vývojového, chronologického hlediska. Ze své dlouholeté muzejní praxe i z dokonalé znalosti moderních muzeologických zásad následně Guth těžil také jako zemský muzejní inspektor pro Čechy i jako učitel muzejnictví na Státní škole archivní. Od roku 1919 byl také činný ve Svazu českých muzeí.

Jeho specializace na dějiny počátků české architektury v 10. a 11. století ho postupně dovedla k archeologii. S Guthovým jménem jsou proto spjaty nejnvýznač-

nější archeologické výzkumy českých středověkých památek, v nichž dovedl sloučit praktické zkušenosti a metody prehistorické archeologie s teoretickými znalostmi historickými a umělecko-historickými. Položil tak základy pro vědecky podloženou historickou archeologii.

Od roku 1923 řídil vykopávky na Vyšehradě a spolupracoval při vykopávkách ostrovského kláštera u Davle. Významně se zapsal i do poznání architektonického vývoje Pražského hradu, jehož archeologický průzkum vedl od roku 1925 až v podstatě do své smrti v roce 1943. Coby uznávaný odborník se stal členem Archeologické komise při České akademii věd a umění.

Architektura raného středověku byla sice nejoblíbenějším předmětem Guthova teoretického vědeckého zájmu, ale nikoli jediným tématem jeho publikační činnosti. Českého stavitelství se týká jeho studie o pravděpodobné podobě někdejší kaple Betlémské v Praze (1916 a 1922) a o něco starší pojednání o paláci Příchovských na Příkopě v Praze (1913). Od roku 1913 začal přispívat drobnými umělecko-historickými články do *Časopisu Společnosti přátel starožitností*, *Uměleckých pokladů*, *Věstníku Klubu Za starou Prahu*, *Krásy našeho domova*, do *Zpráv soupisné komise města Prahy*, *Ročenky Kruhu přátel dějin umění* a později i *Památek archeologických*. Ve výčtu aktivit Karla Gutha nelze opomenout také jeho redakční práci v *Muzejním obzoru*. ■

KATEŘINA MOJSEJOVÁ,
Masarykův ústav a Archiv AV ČR, v. v. i.

Při příležitosti pátého výročí činnosti Evropského portálu ERA-MORE byla 24. června 2008 spuštěna nová podoba portálu s názvem **EURAXESS Researchers in Motion (Vědci v pohybu)**.

Webová stránka **EURAXESS** <http://ec.europa.eu/euraxess> poskytuje vědeckým pracovníkům, kteří mají zájem pracovat na svém profesním i osobním rozvoji v zahraničí, kromě nabídek pracovních příležitostí, stáží a školení i mnoho praktických informací týkajících se pobytu v jednotlivých evropských zemích (bydlení, zdravotní péče, zábava atp.).

Informace ze 48. zasedání Akademické rady AV ČR dne 8. července 2008

Akademická rada se zabývala těmito nejdůležitějšími záležitostmi:

Schválila

- aktualizovanou *Dohodu o vědecké spolupráci mezi Akademií věd ČR a Indickou národní vědeckou akademií*,
- dodatečně *Dodatek k Dohodě o vědecké spolupráci mezi AV ČR a Estonskou AV*,
- změnu výzkumného záměru Střediska společných činností AV ČR, v. v. i.

Jmenovala

- doc. RNDr. Bohdana Maslowského, DrSc., z Matematického ústavu AV ČR, v. v. i., členem Dozorčí rady Ústavu teorie informace a automatizace AV ČR, v. v. i.,
- Ing. Hanu Bartkovou, Ph.D., tajemnicí Rady programu Nanotechnologie pro společnost.

Souhlasila

- s koncepcí *Týdne vědy a techniky 2008*,

- s navrženým postupem směřujícím k navázání spolupráce se strategickým partnerem a dalšími partnery pro aktivity AV ČR,

- s úkony týkajícími se nakládání s majetkem na základě návrhů pracovišť AV ČR.

Vyslovila předchozí souhlas

- s návrhem Ústavu experimentální medicíny AV ČR, v. v. i., na založení společnosti Biolnova, s. r. o.

Vzala na vědomí

- koncepční změny jazykové výuky v AV ČR,
- zprávu o výsledcích kontroly v Mikrobiologickém ústavu AV ČR, v. v. i., a o opatřeních k nápravě zjištěných nedostatků,
- informaci o výsledcích projektu *Otevřená věda*,
- informaci o provozních opatřeních počítačových sítí AV ČR.

Rada Národohospodářského ústavu Akademie věd České republiky, v. v. i., vyhlašuje veřejné výběrové řízení na obsazení funkce ředitele pracoviště.

Požadavky:

splnění zákonných podmínek podle ustanovení § 17, odst. (4)–(6) zákona č. 341/2005 Sb., o veřejných výzkumných institucích, v platném znění, Ph.D. vzdělání a vědecká nebo vědeckopedagogická kvalifikace v oboru ekonomie, významné výsledky tvůrčí vědecké činnosti v oboru ekonomie, organizační schopnosti a manažerské zkušenosti, jazykové znalosti – plynulá angličtina podmínkou, morální bezúhonnost.
Předpokládaný nástup do funkce je 1. ledna 2009.

Příhlášky se strukturovaným životopisem, doklady o dosažené kvalifikaci, přehledem dosavadní praxe a seznamem hlavních vědeckých prací zašlete nebo doručte písemně na adresu:

Rada Národohospodářského ústavu AV ČR, v. v. i.
k rukám Radany Dítové, tajemnice rady
Politických vězňů 7
111 21 Praha 1

nejpozději do 20. října 2008 do 16:00 hodin.

Obálku označte nápisem „Výběrové řízení“.

Předpokládá se, že při osobním pohovoru přednesete svou představu o funkci, o niž se ucházíte, a o záměrech, které byste v ní chtěl/a realizovat.

VYBRANÉ PUBLIKACE SOCIOLOGICKÉHO ÚSTAVU AV ČR, v. v. i., VYDANÉ V ROCE 2007

RADKA DUDOVÁ

OTCOVSTVÍ PO ROZCHODU RODIČOVSKÉHO PÁRU

Práce se zabývá otcovstvím, tak jak jej prožívají a konstruují muži, kteří nemají své dítě svěřené do své výhradní výchovy a přestávají s ním sdílet společné bydliště. Jedná se o formu otcovství, se kterou se setkává a různým způsobem vyrovnává většina českých mužů po rozvodu: s dětmi již nemají společný domov a místo toho je jim vyhrazen čas na „styk s dítětem“. Kniha se zaměřuje na rozbor proměňující se otcovské role, identity a praktik po rozvodu rodičovského páru.

ALENA KŘÍŽKOVÁ

ŽIVOTNÍ STRATEGIE ŽEN A MUŽŮ V ŘÍZENÍ (A) PODNIKÁNÍ

Studie životních podmínek podnikatelů a podnikatelek od poloviny 90. let a s nástupem nového tisíciletí v České republice zasazuje jejich životní strategie do složité struktury genderových vztahů české společnosti. Cílem práce je ukázat složitost fenoménu samostatného podnikání, které bylo znovu umožněno ženám i mužům po roce 1989, a jeho hlubokou provázanost se specifickou a měnící se genderovou strukturou české společnosti.

PETRA RAKUŠANOVÁ

POVAHA OBČANSKÉ SPOLEČNOSTI V ČESKÉ REPUBLICE V KONTEXTU STŘEDNÍ EVROPY

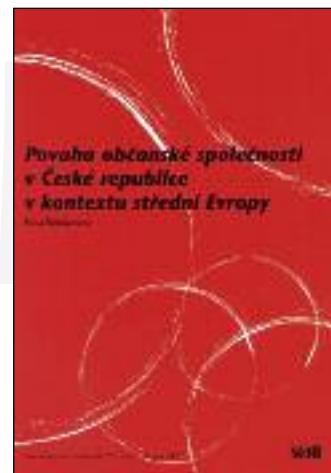
Občanská společnost je konceptem, tématem, entitou i sociální realitou, se kterou se snad každý z nás setkal v médiích, odborných diskusích a řada z nás také v praktickém každodenním životě. Přesto, nebo možná právě proto, je občanská společnost termín, který je jakousi černou skříňkou, jež se liší podle toho, kdo ji nese. Nejde jen o její obsah, ale také o její použití, které se liší na základě zájmů či hodnotových orientací aktérů.

**DANA HAMPLOVÁ (ED.), JANA CHALOUPKOVÁ, EVA SOUKUPOVÁ,
PETR SUNEGA, KRYŠTOF ZEMAN**

DĚTI NA PSÍ KNÍŽKU?

Mimomanželská plodnost v ČR

Za posledních 15 let došlo v české společnosti k zásadní přeměně rodinného prostředí z hlediska rodinného stavu matek. Zatímco na počátku devadesátých let se mimo manželství rodilo jen osm procent dětí, dnes je to již třetina všech narozených. Nárůst počtu neprovdaných matek je svou intenzitou srovnatelný s poklesem plodnosti, k němuž došlo ve stejném období, přesto však dosud nevyvolal výrazný zájem. Rozšířená totiž byla představa, že rostoucí mimomanželská plodnost je součástí modernizace a westernizace české společnosti, v jejímž důsledku mnoho mladých lidí necítí nutnost dodržovat tradice a řídit se normami, kterým nepřikládají subjektivní důležitost.

PŮLSTOLETÍ KOSMONAUTIKY

Je nám ctí a potěšením, že můžeme čtenáře *Akademického bulletinu* informovat o knize našich předních odborníků na kosmonautiku a současně našich kolegů a redakčních spolupracovníků **Antonína Vítka** a **Karla Pacnera**. Publikace, která vychází v září v nakladatelství *Epocha*, není jen chronologickým sledem událostí, které přineslo první půlstoletí dobývání vesmíru. Nejlépe to vystihuje její podtitul *Kroky, skoky a pády na cestě do vesmíru*. Autoři se pokusili vybrat z bouřlivé historie nejvýznamnější události, které ovlivnily nejen tento obor samotný, ale i politický vývoj na celém světě. I když je největší pozornost pochopitelně věnována pilotované kosmonautice, čtenář se seznámí i s přípravou prvních vědeckých družic, s výpravami sond do hlubin sluneční soustavy a v neposlední řadě i s historií vývoje prvních aplikovaných satelitů sloužících dálkovým telekomunikacím a meteorologii. Autoři také představí méně známé vědce a techniky, kteří se značnou měrou zasloužili o výzkum vesmíru. Kniha vznikla na základě seriálu, který vycházel v internetovém deníku iDNES. ■

-red-

POČÍTAČOVÁ LITERATURA A UČEBNICE ANGLIČTINY NAKLADATELSTVÍ COMPUTER PRESS

Neodmyslitelnou součástí soukromého i pracovního života každého z nás jsou počítače a programy, se kterými pracujeme. Vděčně přijímáme publikace, které nám práci s nimi usnadňují a radí nám, jak na to.

Podrobná uživatelská příručka *Microsoft Office 2007* nás srozumitelně naučí, jak pracovat ve Wordu, Excelu, Outlooku, Accessu a v dalších aplikacích, které MS Office nabízí. Příručka *Microsoft Office PowerPoint 2007* detailněji přibližuje aplikaci využívanou pro prezentace. Výukový kurz *Adobe Photoshop CS3* využijí především fotografové pro úpravu snímků, *Adobe Illustrator CS3* je určen pro vytváření grafických dokumentů a *Adobe Indesign CS3* pro grafický zlom.

V edici *Jazyky pro firmy* letos vyšly publikace určené pro mírně pokročilé uživatele anglického jazyka *Telefonování v angličtině profesionálně a přesvědčivě*, *E-mailová korespondence v angličtině* a *Obchodní korespondence v angličtině*, které se jistě budou hodit v každé kanceláři. Podobné zaměření má i učebnice pro samouky *Angličtina v práci*, kterou upotřebí zejména zaměstnanci nadnárodních firem. K učebnicím jsou přiložena i CD obsahující audio, video a další prezentace, díky nimž je výuka názornější.

-red-

Indian Space Research Organisation (ISRO) ve spolupráci s Confederation of Indian Industry (CIL) pořádá první mezinárodní výstavu **Bengaluru Space Expo 2008** a konferenci **World Space-Biz**.

Obě akce jsou věnovány prezentaci nejnovějších kosmických technologií, zařízení a výrobků pro potřeby kosmického výzkumu.

Výstava i konference se uskuteční od **29. listopadu** do **1. prosince 2008** v Bangalore International Exhibition Center (BIEC), Bengaluru, India.

Více informací: Gurpal.singh@ciionline.org, rajesh.wadhwa@ciionline.org

“8” ANNIVERSARIES IN CZECHOSLOVAK HISTORY

Munich Agreement

The *Munich Agreement* was a pact regarding the Sudetenland, which were areas along borders of Czechoslovakia, mainly inhabited by Czech Germans. The agreement was discussed among representatives of major powers of Europe without the presence of Czechoslovakia leaders. After a conference held in Munich in 1938 the agreement was signed in the early hours of September 30. The purpose of the conference was to discuss the future of Czechoslovakia in the face of territorial demands made by German dictator Adolf Hitler. The agreement, signed by Nazi Germany, France, Britain, and Italy permitted German annexation of Czechoslovakia's Sudetenland. The Sudetenland was of immense strategic importance to Czechoslovakia, since most of its border defenses were situated there.

SCIENCE AND RESEARCH

Crucial periods of Czechoslovak history 1918–1948 in historiographical reflection

Liberalization of political and ideological barriers after the fall of Communistic regime in Czechoslovakia in 1989 has led to intensification of research of period 1918–1948. Although it presents relatively short historical period, it involves some milestones like first Czechoslovak Republic, after-Munich fall of democratic parliamentary, the Second World War and transformation after the war, that altogether resulted in start of Communistic regime in February 1948.

EASAC in Prague

The *European Academies Science Advisory Council* was formed by the national science academies of EU Member States to enable them to collaborate with each other in providing advice to European policy-makers. It thus offers the means for the collective

voice of European science to be heard. The EASAC covers all scientific and technical disciplines, and its experts are drawn from all countries of the European Union. The most recent EASAC meeting was held in June 2008 in Prague.

Recent Trends 2008

The seminar *Recent Trends 2008* is the eleventh in a series of meetings held by Institute of Scientific Instruments ASCR. The first meeting was held in 1989, the second one, in 1990, was held there as well. The following seminars were organized biannually in Skalský dvůr near Brno. This conference is intended for discussion of questions connected with the instrumentation and methodology in charged particle optics and surface physics. Selected themes were introduced by top specialists with emphasis on questions already recognized but not as yet fully answered.

The second festival of Philosophy in Velké Meziříčí

Festival took place 20–22 Jun 2008 in Velké Meziříčí and it was organized by the Institute of Philosophy ASCR with cooperation of the town Velké Meziříčí. The idea of festival arose seven years ago in the north Italian town of Modena. The festival has a goal to celebrate the philosophy and the literature, to go out from the academic grounds to the squares, parks and to address perceptive listeners and the young people especially.

BRUSSELS

Czech Street Fest in Brussels

The Permanent Representation of the Czech Republic to the EU opened its doors to the public in Brussels on July 12 2008. On the occasion of the second *Czech Street Fest*, the public had an opportunity to get a more depth view of Czech science. CZELO and FEL ČVUT presented their results in the field of science during the Fest.

Centrum adiktologie Psychiatrické kliniky VFN a 1. lékařské fakulty Univerzity Karlovy v Praze
ve spolupráci s partnery společně pořádá

V. ročník mezinárodní konference *Primární prevence rizikového chování*

s podtitulem ***Kam kráčí(š) primární prevence,***

která se uskuteční ve dnech 10.–11. listopadu 2008 v Praze.

Konference navazuje na předchozí ročníky pořádané v letech 2004 až 2007.

Aktuální informace a elektronickou přihlášku na konferenci naleznete

na internetových stránkách www.adiktologie.cz.

Uzávěrka přihlášek (bez příspěvku) je **2. listopadu 2008**, s příspěvkem **10. října 2008**.

NOVÉ KNIHY ACADEMIA

GENETICKÁ DIVERZITA, ŠLECHTĚNÍ A SEMENÁŘSTVÍ

Šlechtění je tvůrčí, vědomá i intuitivní činnost, která využívá vědecké poznatky i získané zkušenosti ke genetickému pozměňování rostlin podle požadavků a potřeb člověka. Jeho význam je nedozírný, umožnilo nejen zvýšit objem sklízně pro obyvatelstvo, jehož počet se ve světě zvyšuje geometrickou řadou, ale i rozšířit plochy pěstování.

Chloupek, O., Academia, Praha 2008. Vydání 3.

PŘÍRODA A KULTURA

Svět jevů a svět interpretací

Vztah lidského a přírodního je jedním z nejdůležitějších témat vůbec a je problematikou velmi širokou. Kniha vznikla na základě autorových přednášek na Přírodovědecké fakultě UK a obsahuje výběr několika kapitol, v nichž se autor snaží upozornit na aspekty spíše přehlížené a zapomenuté nežli obecně diskutované.

Komárek, S., Academia, edice Galileo, Praha 2008. Vydání 2.

JEDEN Z VÁS

„Ryze lidský dokument, prostý záznam jednoho z těch, kteří vším prošli a vrátili se.“ To jsou vzpomínky brněnského rodáka, významného psychologa a spisovatele Roberta Konečného, který čtenáři předkládá svou zkušenost z věznění v nacistických žalářích během druhé světové války.

Konečný, R., Academia, edice Paměť, Praha 2008. Vydání 1.

LABORATORNÍ DENÍK

Zač jsme bojovali

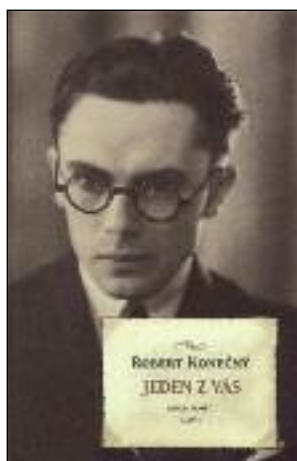
Čestný předseda AV ČR Rudolf Zahradník vzpomíná na klíčové události svého života od útlých let až po současné dění. Nabízí čtenáři osobní vzpomínky na své nejbližší, na své vědecké bádání, ale také na působení na půdě Akademie věd a v Učené společnosti.

Zahradník, R., Academia, edice Paměť, Praha 2008. Vydání 1.

MIKROSENZORY A MIKROAKTUÁTORY

Mikrosystémy jsou považovány za jednu z klíčových technologií 21. století. Využívají se ve všech oblastech reálného světa – v lékařství, v jemné optice či v automobilovém průmyslu. Publikace je první českou a slovenskou technickou literaturou, která se komplexně zabývá touto problematikou.

Husák, M., Academia, edice Gerstner, Praha 2008. Vydání 1.

NEJPRODÁVANĚJŠÍ KNIHY V KNIHKUPECTVÍ ACADEMIA V SRPNU 2008

- 1. Zahradník, R. – Laboratorní deník
- 2. Himmlerová, K. – Bratři Himmlerové, příběh německé rodiny
- 3. Pokorná, M. (eds) – Spoléháme se docela na zkušené přátelství, vzájemná korespondence Josefa Jirečka a Václava Vladivoje Tomka z let 1858–1862
- 4. Holloway, D. – Stalin a bomba
- 5. Husák, M. – Mikrosenzory a mikroaktuátory (s podporou České matice technické)

Tituly ostatních nakladatelů:

- 1. Černý, J., Holeš, J. – Kdo je kdo v dějinách české lingvistiky, Libri
- 2. Gajda, R. – Moje paměti. Střet českých legií s rodící se bolševickou mocí, Jota
- 3. Randák, J. – Kult mrtvých, Argo
- 4. Mansfeldová, Z., Kroupa, A. – Proměny reprezentace zájmů po vstupu do Evropské unie, Slon
- 5. Líbal, W. – Češi naši zvláštní sousedé; s doslovem Pavla Kohouta, Barrister Principal

Knihkupcův tip:

- Invaze 68 – anonymní fotograf Josef Koudelka, Torst

SOŇA JANOVCOVÁ,
vedoucí knihkupectví Academia,
Václavské náměstí 34, Praha 1

FOTO: STANISLAVA KYSELOVÁ, ARCHIV SSC AV ČR

Čtyřicáté výročí vstupu okupačních vojsk na území Československa se připomínalo po celé naší republice nejen osudného 21. srpna. V ten den přiblížila události srpnových dnů r. 68 v ulicích Prahy řada akcí. Fotografie a letáky dokumentující tehdejší atmosféru zaujaly např. na Václavském náměstí všechny věkové kategorie.